

## BAYINDIRLIK BAKANI TEVFİK İLERİ'NİN KARADENİZ BÖLGESİ'Nİ ZİYARETLERİ (1958)\*

Özlem YILDIRIM KIRIŞ\*\*

### ÖZ

Türk siyasi tarihinin önemli isimlerinden biri olan Tevfik İleri, Demokrat Parti'nin Samsun milletvekili adayı olarak katıldığı 1950 seçimlerinde seçilerek siyasete adım attı. 1950 seçimleri sonucunda DP'nin iktidara gelmesiyle Birinci Menderes Kabinesi'nde önce ulaştırma bakanı olarak görev aldı. DP'nin ilk kabinesinde Millî Eğitim Bakanı Avni Başman'dan sonra Başbakan Adnan Menderes'in isteğiyle; Ulaştırma Bakanlığında ayrılıp Millî Eğitim Bakanlığına atandı. Beşinci Menderes Kabinesi'nde devlet vekili ve başvekil yardımcısı olarak yer aldı. Aynı kabinede Ethem Menderes'ten sonra 19 Ocak 1958'de Nafia (Bayındırlık) Bakanlığında getirildi. Bu çalışmada Tevfik İleri'nin 1958 yılında bayındırlık bakanı iken Karadeniz vilayetlerine yapmış olduğu gezilerdeki tetkikleri değerlendirilmeye çalışıldı. Bu seyahat dâhilinde İnebolu, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Bayburt, Artvin ve Rize'ye giden İleri, bakanlığıyla ilgili tetkiklerde bulunmuş, halkın düşünce ve isteklerini dinlemiştir. Tevfik İleri, yaptığı tetkiklerde gittiği bölgelerde DP iktidarınca tamamlanan ya da yapımına devam edilen projeler hakkında kamuoyuna bilgi vermiştir. Tevfik İleri'nin Karadeniz Bölgesi'ndeki ziyaretlerini gerçekleştirdiği 1958 yılı Türk siyasi tarih açısından dikkate değer bir zaman aralığıdır. Karadeniz Bölgesi'ne yapılan ziyaretler bölge özelinde ve Türkiye'de söz konusu dönemde yaşanan siyasi atmosferi anlamak ve tahlil edebilmek açısından önemli bilgiler vermektedir.

**Anahtar Sözcükler:** Tevfik İleri, Karadeniz, Siyaset, Bayındırlık, Kasım Gülek.

### THE VISITS OF THE MINISTER OF PUBLIC WORKS TEVFİK İLERİ TO THE EAST BLACK SEA REGION (1958)

#### ABSTRACT

Tevfik İleri, one of the most notable figures in Turkish political history, entered politics after the 1950 elections, in which he ran as the DP's Samsun deputy

\* Gönderim Tarihi:24.10.2022. Kabul Tarihi:9.11.2022.

\*\* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, RİZE. ozlem.yildirim@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8901-4190.

candidate. Following the DP's victory in the 1950 elections, he was appointed Minister of Transport in the First Menderes government. In the first cabinet of the Democrat Party, he was appointed to the Ministry of National Education after the Minister of National Education Avni Başman at the request of Prime Minister Adnan Menderes. He participated in the Fifth Menderes Government as a minister and deputy prime minister. He was appointed to the Ministry of Public Works on 19 January 1958 after Ethem Menderes in the same cabinet. This study examined the investigations of Tevfik İleri during his trips to the Eastern Black Sea provinces in 1958 while he was the Minister of Public Works. During the trip, he examined the ministries in İnebolu, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Bayburt Artvin and Rize and heard public opinions and requests. Tevfik İleri conducted inspections on subjects related to his ministry in the regions he visited and informed the public about the DP's completed and ongoing projects. The year 1958, when Tevfik İleri visited the Eastern Black Sea Region, is a significant period in Turkish political history. Trips to the Eastern Black Sea Region provide valuable information on comprehending and analyzing the political climate in the region and Turkey during the relevant period.

**Keywords** Tevfik İleri, Black Sea, Politics, Public Works, Kasım Gülek.

## Giriş

Tevfik İleri, 1912 yılında Rize'nin Hemşin kazasının Yaltkaya (Zumno) köyünde doğdu. Babası Hemşinli Hafız Celal Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. Karadenizli bir aileye mensup olan Tevfik İleri, ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etmiş ve burada dedesinin himayesinde yetişmiştir. Tevfik Bey, ilk ve orta eğitimini İstanbul'da tamamladı.<sup>1</sup> 1926 yılında Gelenbevi Ortaokulunu bitiren Tevfik İleri, zekâsı ve çalışkanlığı ile öğretmenlerinin dikkatini çekti.<sup>2</sup> Ortaokulu bitirdikten sonra eğitimine ara veren Tevfik İleri, 1928 yılında liseyi okumadan sınavla Yüksek Mühendis Mektebini kazandı.<sup>3</sup> Kısa zamanda Mühendis Mektebinde kendisini gösteren İleri, Mühendis Mektebi Talebe Cemiyeti Başkanı oldu. Bir müddet sonra Millî Türk Talebe Birliği Başkanlığına seçildi. Öğrenciler arasında "Tevfik Ağabey" olarak tanındı.<sup>4</sup> Yüksek tahsilini tamamlamasının ardından Millî Türk Talebe Birliğinden ayrılan Tevfik İleri, 1933'te 21 yaşında karayolları kontrol mühendisliği görevi ile Erzurum'a tayin

<sup>1</sup> Her Yönüyle Tevfik İleri, Ankara 1995, s. 3.4. Nüfus kaydında "Ahmet Tevfik İleri", Meclis kayıtlarında "Tevfik İleri" olarak geçmektedir, Kâzım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM IX. Dönem (1950-1954), C: VII, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 2006, s.944.

<sup>2</sup> Abdurrahman Bozkurt, *Cumhuriyetin İkinci Eğitim Mimarı Tevfik İleri*, İstanbul 2012, s.19.

<sup>3</sup> Tahsin Yıldırım, *Bir Güzel İnsan Tevfik İleri*, İstanbul 2017, s.11.

<sup>4</sup> Cahide İleri Aksoy, *Babam Tevfik İleri*, Ankara 1977, s.6, 7.

edildi. Erzurum'da dört yıl kalan İleri, bu dönemde gönüllü öğretmenlik yaptı.<sup>5</sup> İleri, Erzurum'da dört sene kaldıktan sonra 1937 yılında Çanakkale'ye bayındırlık müdürü olarak görevlendirildi. 1942'de Samsun'a tayin edilen Tevfik Bey, Samsun'da 1942-1946 yılları arasında nafia müdürlüğü görevini yaptı. 1946 yılında Samsun Karayolları Yedinci Bölge Müdürlüğünü kurdu. 1946-1950 arası dönemde ise 7. Bölge Müdürlüğü görevinde bulundu.<sup>6</sup> Tevfik Bey, 1950 yılındaki seçimlere kadar Samsun'daki görevine devam etti.<sup>7</sup> 1950 yılında yapılan seçimlere DP (Demokrat Parti) saflarında Samsun adayı olarak katıldı.<sup>8</sup>

14 Mayıs 1950 seçimleri Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcı oldu. İktidarda olan 27 yıllık CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) yapılan seçimlerle yerini Demokrat Parti'ye bıraktı.<sup>9</sup> 1950 seçimleri sonucunda Celal Bayar cumhurbaşkanı, Adnan Menderes başbakan ve Refik Koraltan meclis başkanı olarak seçildi. Yeni hükümeti kuracak olan<sup>10</sup> Adnan Menderes'in ilk kabinesinde Tevfik İleri, ulaştırma bakanı olarak görev aldı. Ulaştırma Bakanlığı görevini 22 Mayıs-9 Ağustos 1950 tarihleri arasında ifa etti.<sup>11</sup> Demokrat Parti'nin ilk Millî Eğitim Bakanı Avni Başman'ın istifa etmesi üzerine, Başbakan Adnan Menderes'in isteği ile Ulaştırma Bakanlığından ayrılıp Millî Eğitim Bakanlığına atandı.<sup>12</sup> Bu görevi 6 Nisan 1953 senesine kadar sürdürdü.<sup>13</sup> 13 Nisan 1957 ile 22 Kasım 1957 tarihleri arasında yeniden Millî Eğitim Bakanlığı görevine getirildi. 23 Mayıs 1959 ile 8 Aralık 1959 tarihleri arasında üçüncü defa Millî Eğitim Bakanlığına vekâleten getirildi. Tevfik İleri'nin Millî Eğitim Bakanlığı süresi toplam 3 yıl, 9 ay, 26 gün sürdü.<sup>14</sup>

<sup>5</sup> Her Yönüyle Tevfik İleri, *a.g.e.*, s.6-7, Bkz. Sadık Yalsızuçanlar'ın "Vefa Apartmanı" adlı eserinde Tevfik Bey'in öğretmenlik yıllarına ait duygu ve düşünceleri kendisine ait notlarında şu şekilde yer almıştı: "Bugün öğleden sonra ilk defa olarak lisede Türkçe öğretmenliğine başladım. Dersim birinci sınıfa ve haftada beş ders. Talebelerim küçük küçük çocuklar. Ve cin gibi şeyler. Bu çocuklarla diğer hocalardan daha fazla meşgul olacağım. Ve bu memlekette kalacağım tahminen son iki ay hayatımın en tatlı günleri olacak. Zaten Erzurum'da geçirdiğim beş senenin en faydalı ve en zevkli zamanı öğretmen okulunda yaptığım altı aylık öğretmenlik hayatımdır" sözleriyle öğretmenlik mesleğine duyduğu ilgi ve sevgiyi dile getirmiştir, Sadık Yalsızuçanlar, *Vefa Apartmanı*, İstanbul 2017, s. 68.

<sup>6</sup> Her Yönüyle Tevfik İleri, *a.g.e.*, s. 6.

<sup>7</sup> H. Rıdvan Çongur, *Büyük Türk Milliyetçisi Tevfik İleri*, Ankara 1987, s.8.

<sup>8</sup> Her Yönüyle Tevfik İleri, *a.g.e.*, s.7.

<sup>9</sup> Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, İstanbul 2003, s.192, Tekin Erer, *Türkiye'de Parti Kavgaaları*, İstanbul 1963, s.269.

<sup>10</sup> Rıfki Salim Burçak, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş (1945-1950)*, Ankara 1979, s.228, 229.

<sup>11</sup> Tuba Kaya, *Tevfik İleri ve Türk Eğitim Sistemindeki Yeri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE, Ocak, 2014, Trabzon, s.30, 31.

<sup>12</sup> Bozkurt, *a.g.e.*, s.50.

<sup>13</sup> Her Yönüyle Tevfik İleri, *a.g.e.*, s.7.

<sup>14</sup> Yıldırım, *a.g.e.*, s.41.

İleri, 27 Kasım 1957'de kurulup 27 Mayıs 1960 müdahalesine kadar görevde kalan Beşinci Menderes Kabinesi'nde devlet vekili ve başbakan yardımcısı olarak yer aldı. Aynı kabinede Etem Menderes'in ardından 19 Ocak 1958'de Nafia (Bayındırlık) Bakanlığına getirildi, bir dönem Millî Eğitim Bakanlığına vekâlet etti.<sup>15</sup> Türkiye'de 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra<sup>16</sup> Tevfik İleri, Demokrat Parti mensuplarıyla birlikte tutuklandı; önce Harp Okuluna, daha sonra Yassıada'ya gönderildi.<sup>17</sup> Yassıada yargılamaları sonucu idama mahkûm edilse de mahkûmiyeti 1961 yılında müebbet hapse çevrildi.<sup>18</sup> Yassıada'da 17 ay kalan DP'liler aileleriyle zor şartlar altında yalnız iki defa görüştürüldü.<sup>19</sup> Yassıada'dan sonra Kayseri Cezaevine nakledilen Tevfik İleri, hastalığı sebebiyle Ankara Hastanesine kaldırıldı ve tedavi gördüğü hastanede 31 Aralık 1961'de vefat etti.<sup>20</sup>

### Tevfik İleri'nin İnebolu Ziyareti

Tevfik İleri, 1950'de tayin edildiği Millî Eğitim Bakanlığından ayrıldıktan sonra bir müddet hiçbir görev almamış ancak daha sonra gerek DP'de gerek kabine içinde yavaş ancak emin adımlarla yükselmişti. Son seçimlerde DP Genel İdare Kurulunda olduğu gibi kabine içinde de Menderes'in sağ kolu hâline gelmişti. 1957 seçimlerinden sonra İleri'ye, başbakan yardımcısı görevi verilmişti.<sup>21</sup> 18 Ocak 1958'de Manisa Milletvekili ve Millî Savunma Bakanı Şemi Ergin'in istifası üzerine yerine Ethem Menderes tayin edilmiş, Bayındırlık Bakanlığına da devlet vekili ve başbakan yardımcılığı görevini sürdüren Tevfik İleri getirilmişti. Böylece Beşinci Menderes Kabinesi'nin ilk değişikliği gerçekleşmişti.<sup>22</sup> 8 Şubat 1958 tarihinde ise hükûmette ikinci

<sup>15</sup> Öztürk, a.g.e., s. 945, 27 Kasım 1957 genel seçimlerinden sonra, yeni Meclis 1 Kasım'da toplandı. Adnan Menderes beşinci defa olarak başbakanlığa tayin edildi. Yeni hükümet ancak, 25 Kasım 1957'de ilan edilebildi, Cem Eroğul, *Demokrat Parti*, Ankara 1998, s.211.

<sup>16</sup> Ahmet İnel-Ali Bayramoğlu vd., *Türkiye'de Ordu*, İstanbul 2004, s.201.

<sup>17</sup> İskender Okudan, *Maarif Vekili Tevfik İleri*, Ankara 2011, s.27.

<sup>18</sup> Her Yönüyle Tevfik İleri, a.g.e., s.18.

<sup>19</sup> Recep Şükrü Apuhan, *Öteki Menderes*, İstanbul 1996, s.124.

<sup>20</sup> Her Yönüyle Tevfik İleri, a.g.e., s.18, Öztürk, a.g.e., s.945, Bkz. Tevfik İleri'nin kızı Cahide İleri Aksoy tarafından hazırlanan Tevfik İleri Yassıada ve Kayseri Günlükleri adlı eserde babasının tutuklanma sürecini onun ağzından şu şekilde anlatmıştır: "17 Haziran akşamı hareket etmek üzere grupla ayrıldık. 9.00'da otomobillerle Harbiye'den ayrıldık. Harbiye talebeleri ilk güne nazaran daha sakinler. Yassıada'ya 13.15'de vardık. Vapur güzeldi. Ankara askeri havaalanından uğurlanışımız. Ve Yeşilköy'de karşılanışımız. Yerleştirilmemiz. Oldukça heyecanlıydı ve görülecek şeydi. O gece Yassıada'daki ikametgâhımızda odamıza girdiğimiz zaman Haluk Şaman'ın: "ben artık yaşayamam" sözünü unutmayacağım. Yüzlerimizi adamakıllı yıkadık. Ve yataklarımıza uzanarak uzun bir zaman sessiz durduk", Cahide İleri Aksoy, *Tevfik İleri Yassıada ve Kayseri Günlükleri*, İstanbul 2003, s.22.

<sup>21</sup> "Son Kabine Değişikliği Hakkında", *Ulus*, S: 12533, 21 Ocak 1958, s.3.

<sup>22</sup> "Millî Savunma Bakanı İstifa Etti", *Akşam*, S: 14307, 20 Ocak 1958, s.1. "M. Savunma Bakanı Şemi Ergin İstifa Etti", *Cumhuriyet*, 20 Ocak 1958, S: 12029, s.1, "Şemi Ergin İstifa Etti", *Milliyet*, S: 2764, 20 Ocak 1958, s.1, Bkz. Dördüncü Menderes kabinesine Devlet

değişiklik olmuştu. Samet Ağaoğlu, Sanayi Bakanlığında alınarak Devlet Bakanlığına getirilmişti. Ağaoğlu'ndan boşalan Sanayi Bakanlığında Ticaret Bakanı Abdullah Aker'in vekâlet etmesi kararlaştırılmıştı. 10 Mayıs'ta Aker'den Sanayi Bakanlığı vekilliği alınmış ve aynı Bakanlığa Basın-Yayın Bakanı Yırcalı vekâleten tayin edilmişti.<sup>23</sup>

Tevfik İleri, Bayındırlık Bakanlığı görevinde iken 1958 yılında on beş gün süren bir Karadeniz gezisine çıkmıştır. Bu gezide kendisine Sinop, Kastamonu, Adıyaman milletvekilleri de eşlik etmiştir. Bu seyahat dâhilinde İnebolu, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Erzurum ve Bayburt'u ziyaret edecek olan İleri'nin bakanlıkla ilgili tetkiklerde bulunması planlanmıştı.<sup>24</sup> Seyahatinden önce İleri tarafından Milletlerarası Köprü ve İnşaat Cemiyeti Kongresine bir mesaj gönderilmiş ve 1 Eylül 1958'de yapılan kongreye bu mesajla başlanmıştı. Toplantıda köprü ve inşaat sahasında birçok konu görüşülmüş, ayrıca cemiyetin büyük kongresinde görüşülecek konular tespit edilmişti.<sup>25</sup>

Doğu Karadeniz Bölgesi gezisine İnebolu'dan başlayan Tevfik İleri burada coşkulu bir halk kitlesi tarafından karşılanmıştır. İnebolu'da bir konuşma yapan Tevfik İleri, hükümet olarak sekiz yıllık çalışmalarının daha kuvvetli bir Türkiye ve daha mesut bir millet gayesi üzerine olduğunu belirtmiştir.<sup>26</sup> Ankara'dan hareket eden heyet Çankırı, Kastamonu vilayet merkezlerine ve Küre kazasına uğramış daha sonra İnebolu'ya geçmiştir. Çankırı'da yakın zamanda yaşanan sel felaketinin izlerinin silinmesi ve dere yatağının

---

Vekili olarak giren Şemi Ergin, 19 Aralık 1955'te Milli Müdafaa Vekâleti Vekilliğine tayin edilmiştir. Ergin, beşinci Menderes kabinesinde de Milli Müdafaa Vekâletine asaleten getirilmiştir. 1913 senesinde Gebze'de doğan Ergin, Hukuk Fakültesini bitirmiş ve çeşitli vazifelerde bulunduktan sonra, 1947'de siyasi hayata atılmıştır. Manisa DP Başkanlığı yapan Ergin, 1950'de milletvekili seçilmiştir. Mecliste Ekonomi Ticaret Komisyonu Başkanlığı ve Adliye Komisyonu Mazbata muharrirliği yapmıştır. Şemi Ergin Türkiye'de ilk defa jet uçağı ile uçan ve deniz altı ile dalan vekil sıfatına sahiptir, "Şemi Ergin İstifa Etti", *Milliyet*, S: 2764, 20 Ocak 1958, s.1, Bkz. Ordu içerisinde darbeci oluşumlar Ocak 1958'de 9 subay olayıyla açığa çıktı fakat DP'nin Savunma Bakanları tarafından bir şekilde üzeri kapatıldı. Dönemin Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve İçişleri Bakanı Namık Gedik'in telkiniyle istifa ettirildi, Sinan Demirbilek, *Demokrat Partililerin Anılarında Yassıada*, İstanbul 2012, s.23, 17 Ocak 1958'de ortaya çıkan Dokuz Subay Olayı, 27 Mayıs'ın da habercisi oldu, Rıdvan Akın, *Gazi'den Günümüze Cumhurbaşkanlığı (1923-2007)*, İstanbul 2009, s.74.

<sup>23</sup> "V. Menderes Hükümetinde Değişiklikler", *Cumhuriyet*, S: 12250, 3 Eylül 1958, s.5, Bkz. *10 Temmuz tarihinde ise Sıtkı Yırcalı Sanayi Bakanlığında asaleten tayin edilmiş, ondan açılan Basın-Yayın Bakanlığında da Server Somuncuoğlu getirilmiştir. Ayrıca yeni ihdas edilen Koordinasyon Bakanlığında da Sebati Ataman tayin olunmuştur. Sıtkı Yırcalı dün vazifesinden istifa etmiştir. Bu sebeple Sanayi Bakanlığında vekâleten Çalışma Bakanı Hayreddin Erkmek bakacaktır*, "V. Menderes Hükümetinde Değişiklikler", *Cumhuriyet*, S: 12250, 3 Eylül 1958, s.5.

<sup>24</sup> "Tevfik İleri Karadeniz Seyahatine Çıkıyor", *Zafer*, S: 3243, 3 Eylül 1958, s.1.

<sup>25</sup> "Tevfik İleri Karadeniz Seyahatine Çıkıyor", *Zafer*, S: 3243, 3 Eylül 1958, s.4.

<sup>26</sup> "Tevfik İleri Dün İnebolu'da Hararetle Karşılandı", *Zafer*, S: 3244, 4 Eylül 1958, s.1.

temizlenmesi işleri incelenmiş, Kastamonu’da yetkili kişilerle bakanlığa dair çalışmalar üzerine görüşülmüştür. Kastamonu Belediye Başkanı, Kastamonulular adına şehir içinde ve dere kenarında altı buçuk kilometre uzunluğunda ve 1.200.000 lira bedel ile ihale edilmiş olan parke işinden dolayı İleri’ye teşekkürlerini sunmuştur. Tevfik İleri, belediye önünde yaptığı konuşmada kendisini ve arkadaşlarını coşkulu bir şekilde karşılayan İnebolululara teşekkür etmiştir. Ziyaret esnasında vatandaşın dertleri dinlenmiş ve hükûmetin icraatları anlatılmıştır. İleri, İnebolululara hitaben yaptığı konuşmada:

“Sizlere karşı öteden beri hayranlık hisleriyle bağlıyım. Sizi millî mücadeledeki büyük hizmetleriniz ve kahramanlıklarımız dolayısıyla tanıdım ve hayran kaldım. Sizi çocukluğumda, vapur yolculuğumda çoluk çocuğunuzun nafakasını kazanmak için Karadeniz’in coşkun dalgalarıyla mücadele ederken gördüm ve cesaret timsalleri olarak sizlere hayran kaldım. Hayranlığımın diğer bir sebebi 1946’dan beri zerre kadar eksilmeyen, bilakis artan bir inan ile partimize olan bağlılığımız ve desteklemeniz ve onu iş başına getirerek, iş başında tutarak memleket ve millete büyük hizmetler yapmasına imkânlar verdiğiniz içindir.” sözleriyle halkı selamlamıştır.<sup>27</sup>

Limanlar konusuna değinen Tevfik İleri, Türkiye’nin üç tarafının denizlerle çevrili olmasına rağmen Karadeniz’in limanının Sinop’tan ibaret olduğunu söylemiştir. Türk’ün Anadolu’ya ayak bastığı tarihten bu yana dokuz yüz sene geçtiği hâlde Samsun ve Mersin limanlarının temellerinin ancak 1954’te atılabildiğine değinmiştir. Giresun Limanı’nın bitmek üzere olduğunu belirten İleri, Ereğli ve Zonguldak limanlarının ise tamamlandığını dile getirmiştir. Haydarpaşa Limanı ve Salıpazarı rıhtımının hizmete girdiğini ve İzmir Alsancak Limanı’nın ise yakın bir zamanda Başbakan Adnan Menderes tarafından açılacağını duyurmuştur. Tarih boyunca memleketi idare edenlerden bugüne kadar bu limanları yapmamış olmalarının hesabını sormak gerektiğini dile getirmiştir. Küre kasabasında pirit madeni işletildiğine değinen İleri, madenin yeni keşfedilmediğini, beş yüz seneden beri var olduğunu ancak madenin kendi iktidarları zamanında iki buçuk senedir işler hâlde olduğunu söylemiştir. Bu durumun gelişmiş ülkelerde sık görüldüğünü ancak Türkiye’de yeni yeni görülür hâle geldiğine temas ederek DP iktidarından önceki dönemlerde bu işlere yer verilmediğini dile getirmiştir. Medeni milletlerin geçtiği zorlu yollardan geçmeden güçlü bir vatan ve mesut bir millet inşa etmenin mümkün olmadığını belirten İleri, vatani ve milleti mutlu eden bu işlerin muhalefeti memnun etmediğine temas etmiştir. Muhalefetin sekiz seneden beri iktidar için “*Bu memleketi mahvettiler.*” şeklinde ithamları

<sup>27</sup> “Karadeniz’in Her Yerinde Abideler Yükseliyor”, *Zafer*, S: 3244, 4 Eylül 1958, s.4.

olduğunu söyleyen İleri bu iddialara “*Vatanı limanlar, iskeleler, barajlar, fabrikalar, yollar yaptığımız için mi mahvettik? Vatandaşın köylerine kadar yollarını ve sularını getirmeğe çalıştığımız için mi perişan ettik?*” diyerek muhalefetin eleştirilerine cevap vermiştir. Sigaranın pahalılaştığı yönündeki eleştirilere de cevap veren İleri, sigaranın fiyatının arttığının doğru olduğunu ancak sigaranın ucuz olduğu zamanlarda da dükkânlarda tane ile satıldığını hatırlatmıştır. En pahalı sigaranın kendi iktidarları zamanında alınabildiğini, muhalefetin de bunu bildiğini ancak gerçekleri inkâr ettiği için bunu söylemediğini aktarmıştır. Memleket işleri ve dış yardımlara değinen İleri, DP iktidarının 1955 yılında Amerika’dan 300 milyon dolarlık krediyi temin edememiş olmasına muhalefetin sevdiğini ancak söz konusu kredilerin başlanan tesislerin ikmalî, kurulan fabrikaların ham maddeleri yani milletin refahı için alınacağını söylemiştir. DP hükûmetinin kısmen hibe ve kısmen uzun vadeli borç olarak 359 milyon dolar temin etmiş olduğunu, bu duruma muhalefetin sevineceği yerde üzüldüğünü aktarmıştır. İneboluların sahil yolu ihtiyacına da değinmiş, araştırma ve etütlerin yapılmakta olduğunu ve ilk fırsatta işe başlanacağını vadederek konuşmasını tamamlamıştır.<sup>28</sup>

### **Tevfik İleri’nin Sinop ve Samsun Ziyareti**

Tevfik İleri, İnebolu’dan sonra Küre, Devrekâni, Taşköprü, Boyabat ilçelerine uğrayarak Sinop’a geçmiştir. Küre’de Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından 100 bin lira bütçe ile tamamlanmış olan Fatih dönemine ait Akşemsettin Camisini ziyaret etmiştir. Devrekâni ilçesinde vatandaşlarla memleket meseleleri üzerine görüşmeler yapmıştır.<sup>29</sup> Tarihi bir kasaba olan Devrekâni’de içme suyunun, elektriğin, iki doktoru bulunan sağlık merkezinin, hükûmet konağının, cezaevinin, Devrekâni’yi Kastamonu’ya, İnebolu’ya ve diğer yerlere bağlayan muntazam yolların, 500 bin liraya mal olan sulama tesislerinin son sekiz senelik DP iktidarı zamanında yapıldığı vurgulamıştır. Tevfik İleri, bu çapta bir çalışmanın geçmişle mukayese edilemeyecek ölçüde olduğunu örnekler üzerinden açıklamıştır. Kuvvetli ve mesut bir Türkiye idealinin ancak böyle bir çalışma ile mümkün olacağını dile getiren İleri, Boyabat ve Sinop’ta kendisini karşılayan vatandaşlara belediye ve hükûmet önünde hitap etmiştir. Sinop’a son gelişinden itibaren ele alınan işleri izah etmiş;

<sup>28</sup> “Karadeniz’in Her Yerinde Abideler Yükseliyor”, *Zafer*, S: 3244, 4 Eylül 1958, s.4. “Kastamonu’dayız, şehrin içindeki hükümet köprüsü yıkılıp yerine karayolları tarafından büyük ve güzel köprü inşa edilecek. Halen inşaatı devam eden Et ve Balık Kurumu, soğuk hava deposu, sekiz dersaneli ilkokul, verem savaş dispenseri, ticaret iş hanı, 23 dükkânlı bir çarşı, ilgaz dağında yapılan bakım ve dinlenme yeri ve bu arada dernek tarafından inşa edilecek olan imam hatip okulu topyekûn şehre yeni bir canlılık ve renk verecekler işte. Kastamonulular bu eserlere kavuşmanın sevinç ve heyecanını Tevfik İleri’nin açık sözlerinde bir kez daha tattılar. Ve onu sinelerine böylesine bastılar”, “Karadeniz’in Her Yerinde Abideler Yükseliyor”, *Zafer*, S: 3244, 4 Eylül 1958, s.4.

<sup>29</sup> “Tevfik İlerinin Sinop’ta DP Hamlelerine Dair İzahı”, *Zafer*, S: 3245, 5 Eylül 1958, s.1.

Ayancık, Gerze ve Sinop kasabaları içindeki beton yolların ikmal işinin devam ettiğini, Boyabat'ta Gas ve Sel dereleri ile Çömlekçili deresinin bitirilmeye çalışıldığını, Gerze hükümet konağının hizmete girdiğini dile getirmiştir. Gerze yangınında zarar gören 166 vatandaşa meskenlerinin dağıtılmış olduğunu açıklamıştır. Hirfanlı Barajına temas eden İleri, bu baraj sayesinde Kızılırmak'ın tahribatına son verileceği ve asırlarca boşa akan sudan milyonlarca kilovatlık enerji üretileceğini belirtmiştir. Tevfik İleri konuşmasında:

“İktidarımızın garip bir talihi var. Bu vatanın menfaatine asırlarca el sürülmemiş hangi hayırlı işe el atsak evvela yapılamaz diye bir şüphe, yapıldıktan sonra yıkılır diye bir itham kampanyası ile karşı karşıya geldik. Seyhan Barajı da böyle oldu. Aylarca bu barajın temelini köstebekler tarafından delindiği ve su tutmayacağı yayılmak istendi. Şimdi ise Hirfanlı Barajı. Görüyorsunuz ki aynı melun kampanyaya hedef alınmıştır.” sözleriyle DP iktidarı tarafından yapılan işlerin muhalefet tarafından asılsız söylentilerle halk nazarında kötülendiğini ifade etmiştir.<sup>30</sup>

Nafia Vekili geceyi beraberindekilerle Sinop'ta geçirdikten sonra Samsun'a hareket etmiştir.<sup>31</sup> Karasu, Gerze, Alaçam ve Bafra'da halkla temaslarda bulunan Nafia Vekili, bölgenin ihtiyaçları hakkında tetkikler yaparak DP iktidarının faaliyetleri hakkında halka bilgi vermiştir.<sup>32</sup> Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri, bir sinema salonunda yaptığı 2 saat 45 dakikalık konuşmasında CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'e cevap vermiştir. Konuşmayı dinleyenler arasında CHP Tokat Milletvekili Şahap Kitapçoğlu da bulunmuştur.<sup>33</sup> CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ve beraberindeki CHP milletvekilleri Tevfik İleri'nin Doğu Karadeniz Bölgesi ziyaretlerinden bir hafta kadar önce on gün süren bir Karadeniz seyahatine çıkmışlardı. 7 Eylül 1958 tarihli Ulus gazetesinde Gülek ve beraberindeki heyetin on gün süren bu geziyi tamamlayarak; Trabzon gemisi ile İstanbul'a döndüğü bildirilmişti.<sup>34</sup>

İleri, Samsun'daki konuşmasında ülkede yapılan abidelere işaret ederek muhalefetin körü körüne iddialarda bulunduğunu ifade etmiştir. DP iktidarının Samsun'daki icraatlarını rakamlarla izah eden Tevfik İleri, CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in dış yardımlar konusundaki sözlerinin kışkırtmadan ibaret olduğunu belirterek muhalefetin tutumunu eleştirmiştir.<sup>35</sup> Samsun Limanı ve hava limanı inşaatını tetkik eden Tevfik İleri, Serhan Sinemasında konuşmasını dinleyen Samsunlulara hitaben bir konuşma yapmıştır. Konuşmasına CHP'li

<sup>30</sup> “Tevfik İlerinin Sinop'ta DP Hamlelerine Dair İzahı”, *Zafer*, S: 3245, 5 Eylül 1958, s.4.

<sup>31</sup> “Tevfik İlerinin Sinop'ta DP Hamlelerine Dair İzahı”, *Zafer*, S: 3245, 5 Eylül 1958, s.4.

<sup>32</sup> “Biz Yüzde Yüz Millettin Olan İlk Hükümetiz”, *Zafer*, S: 3246, 6 Eylül 1958, s.1.

<sup>33</sup> “İleri ‘Allah CHP’den Rız Olun’ Dedi”, *Milliyet*, S: 2989, 7 Eylül 1958, s.1.

<sup>34</sup> “Demokrat Parti Karadeniz’i Şimdiden Kaybetmişti”, *Ulus*, 7 Eylül 1958, s.1.

<sup>35</sup> “DP Bu Vatani Cennet Yapacaktır”, *Zafer*, S: 12722, 7 Eylül 1958, s.1.



milletvekillerinin Samsun ve Karadeniz'deki açıklamalarına cevap vererek başlayan İleri, Samsun'da yapılan önemli işler hakkında izahatta bulunmuştur.<sup>36</sup> Karadeniz sahil yolunun yapılmaya başlandığını söyleyen İleri, konuşmasında “*CHP mebusları burada çok seviyesiz konuşmuşlar. Ben makamıma ve partimin şerefine yakışır şekilde konuşacağım. Biz onların yaptığına Allah razı olsun diyoruz. Ama onlar bunu demiyorlar. Burada sigara fabrikasını biz yaptık demişler. Soruşturduğum onu 75 sene evvel Fransızlar yapmış.*” açıklamasında bulunmuştur. CHP ve DP dönemi arasında bir mukayese yapan İleri, Kıbrıs meselesine de değinmiştir. Konuya ilişkin “*Kıbrıs işini halledeceğiz. Bizim menfaatimize uygun giden Kıbrıs işinde bir aksaklık olmadığına kaniyiz. Biz İngiltere ile bu hususta karar verdik.*” sözleriyle CHP'nin Kıbrıs meselesi ile ilgili iktidara yönelik eleştirilerine her şeyin yolunda olduğunu söyleyerek cevap vermiştir.<sup>37</sup>

Liman inşaatının çok ilerlediğini ve 700 metrelik rıhtımın bittiğini söyleyen İleri, denizden çıkacak malzeme ile doldurulacak ve kazanılacak olan 100 hektarlık arazinin 35 hektarının bitirilmiş olduğunu, iki üç ay içinde rıhtıma gemilerin yanaşabileceğini belirtmiştir. Bir yıl sonra limanın tamamen bitmiş olacağını ifade eden İleri, emanet usulüyle yapılmakta olan hava limanının Cumhuriyet Bayramı'nda törenle işletmeye açılacağını ve yaz kış Samsun'a uçak seferlerinin yapılabileceğini açıklamıştır. Kolej binası ile Numune Hastanesi projeleri üzerinde çalışmaların devam ettiğini belirten İleri, Samsun'da yapılmakta olan kanalizasyon ve asfalt yol işinin hızla ilerlediğini ifade etmiştir. Samsun'u Çarşamba'ya bağlayan yolun asfaltlandığını ve Ünye'ye doğru ilerlediğini sözlerine eklemiştir.<sup>38</sup> Halk partili milletvekillerinin açıklamalarına da değinen İleri, “*CHP Genel Sekreteri Gülek, Karadeniz'de geziyor. Yine dağarcığında bir sürü yalanlar var. Her gittiği yerde yalan yumurtluyor. 1950'de cennet gibi bir vatan teslim ettik.*” diyen Kasım Gülek'in sözlerine de cevap vermiştir.<sup>39</sup>

“Samsun'a gelirler, vatandaşın her zaman mevcut olabilecek günlük sıkıntılarını istismar için her türlü tedbire başvururlar. Amma bir gün akıllarına, Samsun'da yapılan ve hepimize milli gurur veren liman inşaatını gezmek ve görmek gelmez. Bir tanesi demez ki, şurada milletin yüzbinlerce lirası sarf ediliyor, acaba ne yapılıyor? Gidip bir görelim. Bunlar da bu vatanın çocuklarıdır. İnanarak ve kalem ederek söylüyorum ki, eğer bu liman inşaatını gezselerdi, döndükleri zaman ‘1950'de cennet gibi bir vatan bırakmıştık.’ diyemezlerdi, demekten utanırlardı.” sözleriyle DP iktidarı tarafından yapılan imar

<sup>36</sup> “DP Bu Vatani Cennet Yapacaktır”, *Zafer*, S: 12722, 7 Eylül 1958, s.4.

<sup>37</sup> “İleri, ‘Allah CHP'den Rız Olun Dedi’”, *Milliyet*, S: 2989, 7 Eylül 1958, s.5.

<sup>38</sup> “DP Bu Vatani Cennet Yapacaktır”, *Zafer*, S: 3247, 7 Eylül 1958, s.4

<sup>39</sup> “İleri ‘Allah CHP'den Rız Olun Dedi’”, *Milliyet*, S: 2989, 7 Eylül 1958, s.1.

faaliyetlerinin muhalefet tarafından görmezden gelindiğini aktarmıştır.<sup>40</sup>

Su meselesine de değinen Tefvik İleri, CHP’li bir milletvekilinin “*Samsun gibi bir yerde su bulunamaması doğru mu?*” sözüne atıfta bulunarak kendilerinin Samsun’a kazandırdığı tesisler içinde su ve elektrikten hiç bahsetmediklerini söylemiştir. Samsun’un bunlara da kavuşturulacağını aktaran İleri, Halk Partisi’nin Samsun’da su tesisine dair DP’ye ne bıraktığını sormuştur. 1940’ta 1881 aboneye saatte 200 metreküp su veren tesisi kendi iktidarları döneminde 4454 aboneye saatte 600 metreküp su verebilecek hâle getirmek üzere çalışmaların yapıldığını ifade etmiştir. İleri, “*Yaptık diye bir iddiada bulunmadığımız bir konuda dahi CHP’den ileri bir noktadayız.*” demiştir. Samsun’da elektrik meselesine dair 1949 yılında 420 kilovat saat, 3486 abone ve senede 1 milyon 74 bin kilovat saat elektrik mevcut iken kendi dönemlerinde 420’ye karşı 2400 kilovat saat, 3486 aboneye karşılık 12 bin abone ve milyon 74 kilovat saate karşılık 5 milyon 700 bin kilovat saat elektrik üretildiğini belirtmiştir. 27 sene iktidarda kalan bir parti milletvekilinin Samsun’un suyu, elektriği yok demeye hakkı olmadığını dile getirmiştir. Nafia Vekili bir milletvekilinin “*Biz bu memleketi sokakta bulmadık, düşman istilasından kurtardık ve 1950’de cennet gibi hazinesi dolu bir vatan teslim ettik.*” sözüne de cevap vermiştir:

“Ne demek bu vatani düşman istilasından biz kurtardık? 1950’de de aynı sözleri söylüyorlardı. Bu vatani başında büyük Atatürk olduğu halde yedisinden yetmişine kadar, kadınlı erkekli Türk milleti kurtarmıştır. Onda hiçbir partinin, hiçbir zümrenin, hiçbir hizbin hususi bir hakkı yoktur. Bu mebus arkadaş 1950’de cennet gibi bir vatan bıraktık derken ya cennetin ne olduğunu ya da vatanın ne olduğunu bilmiyor.” diyerek CHP’nin söylemlerini eleştirmiştir.<sup>41</sup>

Tefvik İleri, DP iktidarının sekiz senede yaptıklarıyla CHP’nin yirmi yedi yıllık iktidarı dönemindeki yapılanları mukayese eden bir konuşma yapmıştır. Muhalefet partisinden bir milletvekilinin “*Mecliste bizi konuşturmadılar.*” sözüne temas ederek Mecliste konuşmanın, söz almanın, söz vermenin bir usulü olduğunu söylemiştir. Usulü dâhili nizamnamenin belirlediğine değinen İleri,

<sup>40</sup> “DP Bu Vatani Cennet Yapacaktır”, *Zafer*, S: 12722, 7 Eylül 1958, s.4, İleri: “*CHP Genel Sekreteri Gülek, Karadeniz’de geziyor. Yine dağarcığında bir sürü yalanlar var. Her gittiği yerde yalan yumurtluyor. 1950 de CHP güya Demokrat Partiye cennet gibi vatan teslim etmişler. Hangi cennet vatani teslim etmişler? Şuraya geldiğinde Samsun’da yapılan işleri tetkik ettiler mi? Gelsinler de tetkik etsinler. Neler yapılmış. Onların 27 senede yaptığı ile bizim 7 senede yaptığımızı bir ölçsünler. Kantara vursunlar Şimdi sıkıntı çekiyorsak bu gelip geçicidir*”, “İleri, ‘Allah CHP’den Razi Olsun’ Dedi”, *Milliyet*, S: 2989, 7 Eylül 1958, s.1, 5.

<sup>41</sup> “DP Bu Vatani Cennet Yapacaktır”, *Zafer*, S: 2989, 7 Eylül 1958, s.4.

dâhili nizamnamenin hükümlerini bilmeyen vatandaşa “Bize söz vermediler.” demenin kolay olduğunu belirterek bu iddianın gerçeğe aykırı bir beyandan ibaret olduğunu dile getirmiştir. İkinci Meclis toplantısında hükümetin dış meselelere dair izahat verdiğini, dâhili nizamname hükümlerine göre muhalefete de söz verildiğini belirtmiştir. Meclisteki tek muhalefet partisi olan CHP’nin dış meseleler konusunda İsmet İnönü’yü, mali meseleler için İsmail Rüştü Aksal’ı sözcü tayin ettiğini ve hükümet adına konuşan Polatkan ve Zorlu’ya karşı bu iki isme birçok defa söz verildiğini belirtmiştir.<sup>42</sup>

### **Tevfik İleri’nin Ordu ve Giresun Ziyareti**

Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri, Samsun’dan Ordu’ya gitmek üzere hareket etmiştir. “Tevfik İleri sevgi ile karşılandı” başlığıyla kullanılan haberde bakanın Çarşamba, Terme, Ünye, Fatsa, Perşembe ilçelerine uğrayarak mahalli ve genel ülke sorunları üzerine görüşmelerde bulunduğu bildirilmiştir. İleri’ye seyahatinde Kastamonu, Adıyaman ve Samsun milletvekillerinin de eşlik ettiği heyet Ordu’da kalabalık bir halk topluluğu tarafından karşılanmıştır.<sup>43</sup> Ordu’da halka hitaben yaptığı konuşmada CHP’nin iktidara yönelik sözlerine cevap vermiştir. Konuşmasında;

“Halk Partisi’nin turist kafilesi bizler için ‘Buralara gelemizler, yüzleri yoktur.’ demiş. İskeleleri yapan, limanları yapan, her sene birçok vatandaşın ölümüne sebebiyet veren koçboynuzlarını bırakıp dağları delerek sahillere yol yapan, hülasa fabrika yapan, baraj yapan ve memleketi milleti bir memleket ve millet için düşmesi mümkün olan en asgari seviyeden medeni milletler seviyesine yükseltmeye çalışan ve bu gayeye her gün biraz daha yaklaşan biz, eğer bu memlekette gezip dolaşamazsak, hem de benim aranızda olduğum gibi vicdan huzuru ve alın aklı ile gezip dolaşamazsak Türkiye’de hiçbir politikacının dolaşmaya hakkı olamaz.” sözleri ile DP iktidarı dönemindeki yapılan yatırımların muhalefet tarafından görmezden gelindiğini dile getirmiştir.<sup>44</sup>

Ordululara hitaben konuşan İleri, kendilerinden önce Karadeniz’den geçen CHP’lilerin DP’liler için “*Onlar buraya gelemizler, onlar vaatlerini tutamadılar, hangi yüzle gelecekler. Millet onlardan soğumuştur. Farzımuhal gelecek olurlarsa onlara şunu sorun, bunu sorun demişler.*” şeklindeki sözlerine cevap vermiştir. İleri, günlerdir Karadeniz’de bulduklarını, Karadenizlilerin kendilerini bağrılarına bastıklarını söylemiş; Çarşamba, Terme, Ünye, Fatsa, Perşembe ve Ordu’da kendilerine gösterilen coşkulu ilgiden dolayı

<sup>42</sup> “DP Bu Vatani Cennet Yapacaktır”, *Zafer*, S: 3247, 7 Eylül 1958, s.4.

<sup>43</sup> “Tevfik İleri Sevgi İle Karşılandı”, *Zafer*, S: 3248, 8 Eylül 1958, s.1.

<sup>44</sup> “Tevfik İleri Ordu’da Binlerce Ordulu Vatandaşa Hitap Etti”, *Zafer*, S: 3249, 9 Eylül 1958, s.1.

memnuniyetlerini ifade etmiştir.<sup>45</sup> Tefvik İleri konuşmasına şu sözlerle devam etmiş;

“Fatsa’da söyledim. Burada da tekrar ediyorum. Benden bir şey sormak isteyen hükümetimizi ve iktidarımızı tenkit etmek isteyen, sözlerimde eksik yanlış bulana mikrofonumu terk etmeye hazırım. En acı tenkit için bize rey vermemiş olan vatandaşın hangi icraatımızdan memnun olmayarak bize rey vermediğini ifade etmesi ve böylece hatalarımızı tashihe imkân vermesi için mikrofonumu vermeye ve onu dinlemeye hazırım.” diyerek kendilerine yapılacak her türlü eleştiri ve öneriye açık olduklarını ifade etmiştir.<sup>46</sup>

Tefvik İleri’nin Ordu ziyaretine Cumhuriyet gazetesinde “Tefvik İleri’nin Nasihati” başlığı ile yer verilmiştir. Bayındırlık Bakanının lastik bulamadığı için şikâyet eden bir şoföre “*Senin lastik ihtiyacın kamyon sahibi olmandan ileri geliyor.*” cevabını verdiği aktarılmıştır.<sup>47</sup>

İleri, Ordu’da sahil yolu inşaatını ve 2,5 milyon liraya mal olacak 200 yataklı Devlet Hastanesi inşaatını tetkik etmiştir. Daha sonra DP il merkezine giderek partililer ve ilçeden gelen heyetlerle vekâletine dair işler hakkında görüşmüştür.<sup>48</sup> Samsun’dan Giresun’a gitmek üzere hareket eden Nafia Vekili yol güzergâhında köylü vatandaşlarla temaslarda bulunmuştur. Belediye meydanını dolduran Giresunlulara seslenen Tefvik İleri, kendisine ve beraberindeki heyete gösterilen ilgi ve tezahürattan dolayı teşekkür etmiştir. Yedi sekiz ay kadar önce şehre geldiğini ve seçim münasebetiyle bir konuşma yaptığını dile getiren İleri, seçime uzun bir zaman olması sebebiyle bugünkü ziyaretinin çok daha samimi bir havada olacağını belirtmiştir. İleri konuşmasında;

<sup>45</sup> “Tefvik İleri’nin Ordu Konuşması”, *Zafer*, S: 3249, 9 Eylül 1958, s.4.

<sup>46</sup> “Tefvik İleri’nin Ordu Konuşması”, *Zafer*, S: 3249, 9 Eylül 1958, s.4.

<sup>47</sup> “Tefvik İleri’nin Nasihati”, *Cumhuriyet*, S: 12254, 7 Eylül 1958, s.5, Bkz. Söz konusu haberde şu ifadelerle yer verilmiştir: “*Karadeniz vilayetlerinde bir propaganda gezisine çıkmış olan Bayındırlık Bakanı Tefvik İleri dün akşam Ordu’da, Sahil Gazinosunda kalabalık olmayan vatandaşlarla hasbıhal etmiştir. Perşembe’de bir şoförün bir sene önce 27000bin liraya bir kamyon aldığı fakat lastik bulamadığından şikâyet ettiğini naklederek şu nasihati verdiğini nakletmiştir: O’na lastik alamadığından dolayı şikâyet etmekte haklısın, şüphe yok ki elbette diğer arkadaşların gibi sen de lastik alacaksın. Yalnız sana şunu soracağım: Sen bundan yedi sekiz sene evvel bir kamyon almak imkânına malik miydin? 27 bin lirayı bir araya getirebilir miydin? dedim. Aldığım cevap hep ‘hayır’ oldu. O zaman kendisine şu küçük nasihati yaptım. Senin lastik ihtiyacın kamyon sahibi olmandan ileri geliyor. O halde lastik alamadığından dolayı haklı şikâyetini beyan ederken bunu bu iktidarın bir suçu gibi ileri süreceğine evvela bu iktidar zamanında kamyon alabilmenin küçük bir teşekkürünü ifade et. Bu kadirşinaslık kulu da, bizi de, Allah’ı da hoşnut eder. Öyle zannediyorum ki Perşembe’li şoför arkadaş bu mesele üzerinde uzun uzun düşünmüştür*” “Tefvik İleri’nin Nasihati, *Cumhuriyet*, S: 12254, 7 Eylül 1958, s.5.

<sup>48</sup> “Tefvik İleri Ordu’da Binlerce Ordulu Vatandaşa Hitap Etti”, *Zafer*, S: 3249, 9 Eylül 1958, s.1.

“Bu memlekette hepimizin gayesi birdir. Daha doğrusu bir olmalıdır. Bu gaye vatanımızın medeni milletlerin vatanları kadar güzel, kuvvetli ve medeni çehreye sahip bir hale getirmek ve milletimizin medeni milletler seviyesine müreffeh ve mesut bir hale ulaştırmaktır. Bu gayede birleşmeyecek tek bir Türk’ün bulunabileceğini düşünmek mümkün olmamak icap eder. Bu gayeye nasıl varılabilir? Herhalde okuyup üflemeyle değil, herhalde sadece Allah’tan istemekle değil evvela millet olarak bütün tedbirleri alacağız ve sonra da tedbirlerimizin meyve vermesini, Allah’tan niyaz edeceğiz. Bu gayeye varmanın tedbirleri nedir? Bunu milletler keşfetmişler, medeni ve büyük milletler bugünkü seviyelerine hangi yollarla varmışlarsa bizim de yolumuzun o olması icap eder. Sahili olup da limanı, iskelesi olmayan nehirleri, dereleri olup da barajları hidroelektrik tesisleri olmayan, köprüleri olmayan, madenlerini işletmeyen, bütün köylerine mektep yapmış bulunmayan tek bir medeni ve büyük millet gösterilemez. Türkiye’imiz ise asırlardır işte bunlardan mahrum kaldığı için fakir kaldı, perişan kaldı. Bu hususu böylece tespit ettiğimiz içindir ki bizler Amerika’yı kısa zamanda Amerika yapan, İngiltere’yi Almanya’yı bugünkü seviyelerine çıkartan yolu seçtik. Ve bu yolda yürüyoruz.” sözleriyle ülkeyi medeni ülkeler seviyesine getirmek için alınan tedbir ve yapılan çalışmalara değinmiştir.<sup>49</sup>

Yapılan işlere dair rakamlarla açıklamalarda bulunan İleri, eski iktidarın 27 senede karayolları için 418 milyon lira sarf etmiş olmasına karşılık DP iktidarının yedinci senesinde 2 milyar lira sarf ettiğini açıklamıştır. Su işlerine önceki iktidarın 27 senede 146 milyon lira ayırdıkları hâlde kendilerinin 1 milyar 250 milyon lira harcadıklarını belirtmiştir. Limanlar konusunda önceki iktidarın tüm iktidar olduğu süre içinde 41 milyon, DP iktidarının ise 7 yılda 290 milyon lira sarf ettiğini söylemiştir. 27 senede muhtelif bayındırlık hizmetleri için önceki iktidar 1 milyar 147 milyon lira harcarken kendi iktidarlari döneminde bu rakamın 4,5 milyar liraya ulaştığını dile getirmiştir. Bayındırlık Bakanlığının 1950’deki bütçesinin 152 milyon lira iken 1958 bütçesinin 1 milyar 200 milyon liraya yükseldiğini açıklayan İleri, CHP iktidari döneminde yapılan işlerle DP iktidari döneminde yapılan işleri mukayese eden bir konuşma yapmıştır. Sudan üretilen güç ve enerji konusuna değinen İleri, CHP’nin 27 senede sudan elde ettiği üretimin sıfır olduğunu, kendi dönemlerinde ise 7 senede 44.750 kilovat güç üretildiğini ifade etmiştir. 1960 yılında bu rakamın 341 bin kilovata yükseleceğini açıklayan İleri konuşmasının devamında;

“Onların yer altı suyunu yer üstüne çıkarmak için açtıkları derin kuyu sıfır, bizimki 500’ün üstünde. Kısa zamanda bini bulacak ve şu anda istihsal edilen yer altı suyu saniyede 5 bin litreden fazla. Dikkat buyurunuz asırlarca yerin altında kalan su, şimdi yerin üstüne çıkıyor ve saatlerimizin

<sup>49</sup> “Tevfik İleri Giresun’da”, *Zafer*, S: 3249, 9 Eylül 1958, s.2.

her tik takında beş bin litre su kurak toprakların sulanmasına tahsis olunuyor. Ve nihayet onların zamanında tek bir köye içme suyu getirilememiştir. 7 senelik iktidarımız zamanında 21 bin 500 köye içme suyu getirilmiş bulunuyor ve faaliyetimiz devam ediyor. İşte aziz Giresunlular onların altın değerindeki para ile yaptıkları işler. Ve bizim değersiz paramızın yurda kazandırdıkları.” diyerek kendi iktidarları döneminde yapılan işlerin geçmiş iktidar dönemine nazaran ileri bir seviyede olduğuna vurgu yapmıştır.<sup>50</sup>

Ordu’da DP’nin son seçimi neden kaybettiğini İleri şu sözlerle izah etmiştir:

“Ordu’da seçimi niye kaybettik? Dikkat ediniz niye kazandılar demiyorum? Çünkü onların kazandığı bir şey yok, biz kaybettik. Ağacı biz diktik, biz suladık, biz gübreledik. Ağaç büyüdü, meyve verdi, meyveler olgunlaştı. Bu meyveler bizim meyvelerimizdi. Ağacı büyütmeğe, onu meyve vermesine kendimizi öyle kaptırmıştık ki yer yer meyveleri toplamakta hata ettik. Kimisi dallarından düştü, toprağa karıştı, kimisini de hakkı olmayanlar koparıp gittiler. Ama ağaç bizim, meyve bizimdir. Onların bir daha hakkı olmayanlar tarafından koparılıp yenmesine imkân vermeyeceğiz.” Bu sözlerle İleri, kendi partisine öz eleştiri yapmış ve aynı hataların bir daha tekrar edilmeyeceğini söylemiştir.<sup>51</sup>

“Karadeniz’den Notlar” başlıklı haberde Tefik İleri ve beraberindeki heyetin Karadeniz seyahatine dair izlenimler kaleme alınmıştır. Nafia Vekili Tefik İleri’ye bu seyahatinde Kastamonu Milletvekili Basri Aktaş, Munis İslamoğlu, Adıyaman Milletvekili Sırrı Turanlı ve Samsun Milletvekili Nüşet Ulusoy eşlik etmişlerdir. Yazının devamında izlenimler şu sözlerle aktarılmıştır:

“Evvelki gün Samsun’dan çıkılıp, bir gece Ordu’da konaklandıktan sonra Giresun’a vasıl olundu. Bu zaman zarfında yol güzergâhı üzerinde bulunan 12 yerde kabilemiz durduruldu. Vatandaşların içten gelen tezahürleri arasında vekilden konuşmalar yapması isteniyordu. Tefik İleri’nin bu konuşmalarını saate vuracak olursak beş saat otuz yedi dakika tutuyordu. Lakin bu müddet vatandaşa kâfi gelmiyor ve onlar vekilin ağzından yapılan işleri, memleket meselelerini öğrenmenin heyecanını yaşıyordu.”<sup>52</sup>

### **Tefik İleri’nin Trabzon ve Rize Ziyareti**

Tefik İleri, geceyi Giresun’da geçirdikten sonra Trabzon’a gitmek üzere şehirden ayrılmıştır. 9 Eylül 1958 tarihli Çaykara gazetesinde “Sayın T. İleri

<sup>50</sup> “Tefik İleri Giresun’da”, *Zafer*, S: 3249, 9 Eylül 1958, s.2.

<sup>51</sup> “Tefik İleri’nin Nasihati”, *Cumhuriyet*, S: 12256, 9 Eylül 1958, s.5.

<sup>52</sup> “Karadeniz’den Notlar”, *Zafer*, S: 3256, 9 Eylül 1958, s.4.

Bugün Şehrimize Geliyor” başlıklı haberde Karadeniz seyahatine çıkmış olan Tevfik İleri ve beraberinde karayolları umum müdürü mütehassısları ve bazı milletvekillerinin Giresun’dan, Trabzon’a gidecekleri bildirilmiştir. Atapark’taki Yaprak Tütün Bakım Evi önünde karşılanacak olan Tevfik İleri ve beraberindekilerin şehirde birkaç gün kalacakları, tetkik ve temaslarda bulunarak halka hitaben konuşma yapacakları aktarılmıştır.<sup>53</sup> Trabzon’un yerel gazetelerinden Halk gazetesinde “Tevfik İleri Şehrimizde Bekleniyor” başlıklı verilen haberde Trabzon Valisinin karşılamasının kalabalık olmasını sağlamak amacıyla devlet dairelerine bir tamim gönderdiği belirtilmiştir. Konuya ilişkin yapılan değerlendirmede bir vekili karşılamak üzere memurları mesai saati içinde saatlerce yol üstünde ve yağmur altında tutan valinin tutumunun vatandaş tarafından iyi karşılanmadığına değinilmiştir. Yazının devamında;

“Vilayet, Tevfik İleri’yi kalabalık bir vatandaşın karşılamasını temin ve bu sayede DP şeflerine iyi görünerek 1961’de adaylığı garanti etmek maksadı ile olacak vekilin geliş saatini belediye hoparlörleri ile sık sık ilan etmekle kalmamış ayrıca bir tamim çıkararak bütün memurların aynı saatte bakanı karşılamak için Atapark’ta bulunmalarını emretmiştir.” denilmiştir. Devlet büyüklerinin gidiş ve gelişinde halkı toplayarak karşılama ve uğurlama yapılmaması hakkında Bakanlar Kurulunun bir kararı olduğu hatırlatılmıştır.<sup>54</sup>

Bir gün sonraki gazetede Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri’nin Trabzon’a geldiği duyurulmuştur.<sup>55</sup> Bakan, akşam geç saatte şehre gelmiş ve valinin sıkı emirlerine rağmen memurların önemli bir kısmının karşılamaya iştirak etmediği bildirilmiştir.<sup>56</sup> Nafia Vekili Tevfik İleri’yi Trabzon Valisi İsmail Hakkı Baykal, Belediye Reisi Ahmet Rasim Karanis, milletvekilleri ve DP’liler karşılamıştır. İleri için Atatürk Köşkünde bir akşam yemeği tertip edilmiştir.<sup>57</sup> Konuşma yeri için Lale Sinemasına gelinmiş, burada çoğunluğu memur ve muhalefet partisine mensup vatandaşlara İleri’den önce söz alan hatipler tarafından muhalefete taarruz eden konuşmalar yapılmıştır. Bu konuşmaların dinleyicilerce çok hoş karşılanmadığı aktarılmıştır. Haberde: “İleri sahneye çıkmış, bir vekil olduğunu unutarak DP’nin propagandasını yapan konuşmasına başlamış ve konuşma sırasında salonun yavaş yavaş boşaldığını görünce sözü muhalefete intikal ettirerek hücum etmiştir.” sözleriyle İleri’nin konuşmasının dinleyiciler tarafından iyi karşılanmadığı belirtilmiştir.<sup>58</sup> Sümer Sinemasında konuşma

<sup>53</sup> “Sayın T. İleri Bugün Şehrimize Geliyor”, *Çaykara*, S: 1827, 9 Eylül 1958, s.1.

<sup>54</sup> “Tevfik İleri Şehrimizde Bekleniyor”, *Halk*, S: 5210, 8 Eylül 1958, s.1.

<sup>55</sup> “N. Vekili Dün Akşam Şehrimize Geldi”, *Çaykara*, S: 1828, 10 Eylül 1958, s.1.

<sup>56</sup> “Tevfik İleri Dün Geldi”, *Halk*, S: 5212, 10 Eylül 1958, s.1.

<sup>57</sup> “Nafia Vekili Tevfik İleri Geldi”, *Hizmet*, S: 294, 10 Eylül 1958, s.1.

<sup>58</sup> “Tevfik İleri Dün Geldi”, *Halk*, S: 5212, 10 Eylül 1958, s.1.

yapan İleri, Atapark Meydanında halk tarafından tezahüratlarla karşılanmıştır.<sup>59</sup> DP'nin Kurtuluş Ocağı Kongresi sebebiyle Yıldız Sinemasını dolduran iki bine yakın Trabzonluya hitap eden İleri, millet hizmetinde bulunmanın çok şerefli bir iş olduğunu, aynı zamanda kişiye ağır mesuliyetler ve sorumluluklar yüklediğini söylemiştir. Bir hükümet insanının bu mesuliyetlerle baş edebilmesi için gece gündüz çalışması gerektiğini dile getiren İleri, yapılan tüm çalışma ve yorgunlukların tek mükâfatının vatandaştan görülecek sevgi olduğunu belirtmiştir. Tevfik İleri konuşmasının devamında;

“İşte biz bir haftadır Karadeniz'in sinesinde vatandaşlarımızdan gördüğümüz sevgi ve alakanın bahtiyarlığı içinde bütün yorgunluklarımızı gidermiş, yeni kuvvet almış bulunuyoruz. Biz 1950'de bu vatanı nasıl teslim aldık. Onun tasvirini yapmayacağız. Vatandaş bugün bizden ne istiyor? Geç kaldığımız yerlerde fenerle önümüze çıkan vatandaşlar bizden yol istiyorlar, bizden natamam yolların tamamlanmasını istiyorlar, bizden köylerine su istiyorlar. 22000 köyü içecek suya kavuşturduk. Binlerce taştan ve betondan mektep binası yaptık, köyde camilerin yükselmesine imkân verdik. Bu çalışmayı gören, bilen ve bize inanan vatandaşların halen yol ve su istemelerinin manası açıktır. Demek ki biz bu vatanı 1950 de yolsuz, mektepsiz, susuz bularak asırlık ihmallerin perişan ettiği bir vatan halinde almıştık. Şüphesiz bütün imkânlarımızla vatandaşlarımızın bu haklı dileklerini en kısa zamanda yerine getirmek boynumuzun borcu olacaktır.” demiştir.<sup>60</sup>

Bayındırlık Bakanı, 1950 yılında yolsuz, mektepsiz, susuz, perişan bir hâlde teslim aldıkları memlekette asırlara intikal edecek abideler kurduklarını belirterek Karadeniz'in bu hakikatin en yakın şahidi olduğunu söylemiştir. Tevfik İleri konuşmasında “*Bizim Halk Partisi'yle işimiz yoktur. Bizi dün de bugün de onun karşısına çıkaran, ona olan husumetimiz değil, vatanımıza ve milletimize olan büyük sevdamız, büyük sevgimizdir.*” demiştir. Tevfik İleri, seyahat boyunca Karadenizlilerden gördükleri büyük sevgi ve alakanın bahtiyarlığı içinde bütün yorgunluklarını giderdiklerini belirtmiştir.<sup>61</sup> İleri, muhalefet partisi CHP'nin Karadeniz Bölgesi'ne yaptıkları seyahatte söyledikleri sözlere atıfta bulunarak “*Millî birliği iktidar bozuyor. Çünkü muhalefetle iş birliği yapmıyor.*” sözüne istinaden hemen her Cumhuriyet Bayramı'nda ve bilhassa seçimlerden sonraki millî bayramlarda milletvekilleri, kumandanlar, yabancı sefirler, devlet ileri gelenleri, heyetler Türk Milleti adına Büyük Millet Meclisine gelip Cumhurbaşkanı'na tebrik ederken tek bir CHP'li milletvekilinin

<sup>59</sup> “N. Vekili Dün Akşam Şehrimize Geldi”, *Çaykara*, S: 1828, 10 Eylül 1958, s.1.

<sup>60</sup> “Sayın Hemşehrimiz Nafia Vekilimiz Tevfik İleri'nin Yaptığı Konuşma”, *Çaykara*, S: 1830, 12 Eylül 1958, s.1.

<sup>61</sup> “Tevfik İleri Trabzon'da ‘Bu vatan Bizimdir’ Dedi”, *Zafer*, S: 3251, 11 Eylül 1958, s.1.



gelmediğini dile getirmiştir. Millî menfaat bahsinde iktidar dostlarını dahi aleyhte tahrike kalkan bu zihniyetin muhalefetle iş birliğinden nasıl bahsedildiklerini sormuştur.<sup>62</sup> CHP'yi eleştirerek konuşmasına devam eden İleri, CHP'li olduğunu söyleyen bir vatandaşla diyalogunu anlatmıştır. Vatandaşlardan bazılarında çay için kredi verilip bazılarında kredi verilmediği sorusunun yöneltildiğini söyleyen İleri, kendisinin de çayın tek üretimi fındık olan bölgeye zenginlik ve refah getireceğini, öncelikle bundan duyulan memnuniyeti dile getirmek gerektiği cevabını vermiştir. Bunu görmezden gelerek kredinin geç verilmesini iktidara karşı bir hücum olarak kullanmanın doğru olmayacağını ifade etmiştir. Tevfik İleri, 360 bin ton şeker üretimine rağmen yeni şeker fabrikalarının yapıldığını söylemiş, mısır dahi bulamayan Karadeniz köylüsünün bol bol buğday yediğini söylemiştir. Binlerce Trabzonlunun alkış ve tezahüratları karşısında Tevfik İleri *“Sevgili hemşerilerim, bu vatan bizimdir. Süleymaniyeler, Selimiyeler bizimdir. Bu vatanın kurulacaklardan topyekünümüzü istifade edecek ve gurur duyacaktır. Hangi partiden olursanız olun çalışanlara çelme takmayınız. Hiçbir şey yapmamış olsanız dahi, hiç olmazsa dua ediniz.”* diyerek ve halka gösterilen sevgi, güvenden dolayı teşekkür ederek binlerce Trabzonlunun alkışları ve tezahüratları arasında konuşmasını tamamlamıştır.<sup>63</sup>

Tevfik İleri, Trabzon'da şehrin milletvekilleri, valisi, belediye reisi, karayolları ve devlet su işleri umum müdürlükleri daire reisleri ve parti idare heyetleri azalarıyla beraber vilayet konağında bir toplantı yaparak şehre ait yol, su, iskele ve liman konuları üzerinde çalışmalar yapmıştır. Beraberindeki heyetle Yomra, Arsen, Araklı, Sürmene, Of, İyidere, Der pazarı nahiyelerine uğramış, mahalli ihtiyaçlar üzerine görüşmeler yaparak Rize'ye gelmiştir. Nafia Vekili kendisini karşılayan hemşerilerine hükümet konağı önünde bir hitapta bulunmuştur.<sup>64</sup> Rize'de halka hitaben yaptığı konuşmada;

“Evvvela şunu kaydedeyim ki bir seçim hadisesi yok, propaganda nutku söyleyecek değilim. Seyahatimin maksadı, vatanımıza ve milletimize daha çok hizmet edebilmenin tedbirlerini ve imkânlarını bulmaktır. Bu arada yurttaşlarımıza, bir mesul hükümet adamı olarak hesap vermeyi ve kendilerini tenvir etmeyi, bilhassa vatandaş kalbine damlatılmak istenilen nifak ve iftira zehrine karşı panzehir olmaya çalışmayı da bir vazife

<sup>62</sup> “Tevfik İleri Trabzon'da ‘Bu vatan Bizimdir’ Dedi”, *Zafer*, S: 3251, 11 Eylül 1958, s.4.

<sup>63</sup> “Sayın Hemşehrimiz Nafia Vekilimiz Tevfik İleri'nin Yaptığı Konuşma”, *Çaykara*, S: 1830, 12 Eylül 1958, s.1.

<sup>64</sup> “Nafia Vekili Tevfik İleri'nin Rizelilere Hitabı: Her Sahada CHP'nin 27 Yıllık İcraatının Çok İlerisindeyiz”, *Zafer*, S:3252, 12 Eylül 1958, s.1, Nafia vekili Tevfik İleri beraberindeki heyet ile birlikte karayolu ile Rize'ye gelecektir, “Nafia Vekili Şehrimizde”, *Zümrüt Rize*, S: 2294, 9 Eylül 1958, s.1.

sayıyorum.” sözleriyle bölgeye sadece halkla temaslarda bulunmak gayesiyle geldiğini belirtmiştir.<sup>65</sup>

“Bayındırlık Vekilinin Rize’de Söyledikleri” başlıklı yazıda İleri’nin örneklerle eski ve yeni iktidar arasında kıyaslama yaptığına değinilmiştir. İleri, DP’nin vatanın yükselmesi ve milletin refah ve saadetine çalışmaya devam edeceğini, birtakım iftira ve yalanlara kulak verilmemesi gerektiğini belirterek DP iktidarının Türkiye’nin hiçbir zaman mazhar olmadığı bir çalışma, kalkınma içinde bulunduğunu söylemiş ve halk tarafından alkışlanmıştır. İleri’nin Rize-İspir yolunun tamamlanması için gereken emirleri verdiği aktarılmıştır.<sup>66</sup> Tevfik İleri, memlekete ve Rize’ye Demokrat Parti iktidarının kazandırdığı eserlerin Türk milletinin ve Rizelilerin gözü önünde bulunduğunu söyleyerek;

“Muhafızlarımız ne sokakta, ne gazete sütununda, ne meclis kürsüsünde müspet icraat sahasında bizi tenkit edemezler. Hiçbir mevzuda ‘Siz bizden gerisiniz.’ diyemezler. Çünkü her sahada 27 senelik icraatlarının kat kat ilerisindeyiz. Onun için şimdi faaliyetlerini tamamen iftiraya ve yalana hasretmişlerdir. Sevgili Rizeliler size bunlardan birkaç misal vereceğim. Gazeteler yazıyor, hem de büyük harflerle. Giresun’da 150 polis, bir bölük jandarma, CHP’li mebusları ve onları karşılamaya gelen Giresunluları coplarla dağıtmış. Bu çirkin, korkunç ve haince bir yalandır. Evvela değil Giresun’da şu anda beni dinleyen bir genç kızımızın bağırarak söylediği gibi, bütün Karadeniz vilayetlerindeki polis yekûnu 150’ye balığ olmaz. Hadise şu: CHP’li mebuslar Giresun’a geliyorlar. Kendilerine üç dört taksi hazırlanmış, idare heyetleri kendilerini taksiye buyur ediyor. Fakat sahilde biriken, CHP’li olan ve merak saikiyle gelen ve tesadüfen orada bulunan 100-150 kadar vatandaş görürce sırf bir hadise yaratmak kastiyle CHP’li mebuslar otomobillerine girmeyerek yürümeyi tercih ediyorlar. Buna kimse bir şey demiyor fakat emniyet müdürü dâhil 11 kişilik polis grubu bunların peşinden gitmek isteyen vatandaşlara yürüyüş kanunu hükümlerine göre mani oluyor. Dağılmalarını temin ediyor. Ne 150 polis ne de bir bölük jandarma, hatta ne de tek bir jandarma, ne de coplarla vatandaşlara vurmak. Yarın bu yalan haberi büyük manşetlerle ve maksadı mahsusla veren gazeteler, alakalı makamlar tekzip gönderince fikir hürriyeti, basın hürriyeti yoktur diye feveran ederler. Fikir hürriyetinin ve basın hürriyetinin temeli yalan haber vermeğe mi dayanıyor?” diyerek basına akseden bir olayın aslında nasıl gerçekleştiğini izah etmiştir.<sup>67</sup> CHP’ye yönelik eleştirilerde bulunan Tevfik İleri Rize’deki konuşmasını tamamladıktan sonra Artvin’e hareket etmiştir.<sup>68</sup>

<sup>65</sup> “Nafia Vekilinin Hitabı”, *Zafer*, S: 3252, 12 Eylül 1958, s.4.

<sup>66</sup> “Bayındırlık Vekilinin Rize’de Söyledikleri”, *Rize’nin Sesi*, S: 2251, 12 Eylül 1958, s.1.

<sup>67</sup> “Nafia Vekilinin Hitabı”, *Zafer*, S: 3252, 12 Eylül 1958, s.4.

<sup>68</sup> “Nafia Vekilinin Hitabı”, *Zafer*, S: 3252, 12 Eylül 1958, s.4.

### Tevfik İleri'nin Artvin Ziyareti

Hopa'ya gelen Tevfik İleri, belediye parkında vatandaşlara bir konuşma yapmıştır. CHP Genel sekreteri Kasım Gülek'e cevap veren İleri, Gülek'in vatandaşlar arasına nifak soktuğunu, 27 senelik CHP iktidarında memlekette hiçbir şey yapılmadığını söylemiştir. İleri “*DP iktidarının yaptığı iskele ve köprüyü görmedi mi?*” demiştir. Karadenizlilerin Demokrat Partili olduklarından ve DP'nin Karadeniz'de her yerden kuvvetli olduğundan söz eden ve vekil “*Bu memleketi 7 senede ne hâle getirdiğimizi görmeyen gözler kör olur.*” demiştir.<sup>69</sup>

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ise Karadeniz seyahatlerinde bazı idare amirlerinin çıkardığı olayların üzücü olduğunu, Trabzon ve Giresun'da vatandaşlara ve milletvekillerine karşı emniyet mensuplarının tutumunun CHP'li milletvekillerinin soğukkanlılığı sayesinde büyük hadiselerle sebebiyet vermeden son bulduğunu söylemiştir. Milletvekillerinin halkla temasına hiç kimsenin engel olmaya hakkı olmadığını belirten Gülek, kendilerine karşı bu tedbirlere başvuranların bir bakanın gece hükümet konağı önünde açıkta hoparlörle konuşup politik propaganda yapmasına seyirci kaldığını dile getirmiştir. Gezdikleri yerlerde halkın huzursuz ve pahalı hayat şartlarından şikâyet ettiklerini belirterek Karadeniz'in başlıca mahsulü fındık ve tütünün fiyatlarının tatmin edici olmadığını, kesilen kredilerin tüccarı zor duruma soktuğunu söylemiştir. Birçok bölgede benzin ve gaz sıkıntısından köylerde çıra devrine döndüğünü, her yerde partizanlık ve siyasi baskıdan şikâyet edildiğini ifade etmiştir. Özellikle son seçimde DP adayı olan Trabzon Valisinden ve bir ocak başkanı gibi çalışmak için emir alan Sinop Valisinden halkın şikâyet ettiğini dile getirmiştir.<sup>70</sup>

Trabzon Valisi söz konusu iddialar üzerine Cumhuriyet gazetesine bir mektup göndermiştir. Trabzon Valisi İsmail Hakkı Baykal, söz konusu mektubunda Kasım Gülek'in Trabzon'a gelişi dolayısıyla 2.9.1958 tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında yer alan haberin gerçek olmadığını ifade etmiştir. Yurt içi gezisine çıkmış olan CHP'li vekillerin Trabzon'a gelişlerinde herhangi bir hadiseye zemin hazırlamayacak derecede sönük bir şekilde 20 kadar partili tarafından karşılandığını, vapurların geliş ve gidişlerindeki normal tedbirlerin dışında herhangi bir inzibati tedbir alınmadığını ve emniyet mensuplarının müdahalelerinin sadece yolcuların serbest inip binmelerini temine yönelik olduğunu ifade etmiştir. Milletvekillerinin rıhtımdan ayrıldıktan sonra yol üzerinde hasbihalde bulunmak amacıyla civardaki halkı davet edeceklerini beyan etmeleri ve “*Biz her yerde toplanan halk ile görüşürüz.*” demeleri üzerine bir başkomiserin kendilerine toplantı ve yürüyüş kanunun belli hükümlerini ve bu hükümlere aykırı hareketlerin bulunamayacağını nezaket dâhilinde hatır-

<sup>69</sup> “İleri, Hopa'da Gülek'e Çattı”, *Milliyet*, S: 2994, 12 Eylül 1958, s.1.

<sup>70</sup> “D. Parti Karadeniz'i Kaybetmiştir”, *Cumhuriyet*, S: 12254, 7 Eylül 1958, s.1,5.

lattığını söylemiştir. Mezkûr hadisesinin bundan ibaret olduğunu ifade eden Vali, yazılan yazıların tamamen gerçek dışı olduğunu belirtmiştir.<sup>71</sup> Milliyet gazetesinde “Trabzon ile Giresun Valisi Tekzip Edildi” başlıkla verilen haberde Gülek’le seyahate çıkan 6 gazeteci bir tebliğle yazılarının değil, yazılarına gönderilen tekziplerin asılsız olduğunu bildirmişlerdir. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek’in Karadeniz illerine tertiplemediği ziyarete tarafsız İstanbul gazeteleri adına vazifeli olarak gönderilen Milliyet gazetesi muhabiri Nedret Selçuker, Cumhuriyet gazetesi muhabiri Erol Dallı, Hürriyet gazetesi muhabiri Ali Haydar Yeşilyurt, Vatan gazetesi muhabiri Alaettin Kutlu, Tercüman gazetesi muhabiri Ayhan Hünal, Dünya gazetesi muhabiri Güngör Gökten müştereken bir tebliğ yayınlamışlardır.<sup>72</sup>

### Tevfik İleri'nin Erzurum Ziyareti

Artvin'den sonra Erzurum'a gelen İleri; şehirde milletvekilleri, Vali Nurettin Aynuksa, kolordu kumandanı, Belediye Reisi Edip Somun, DP il ve ilçe başkanı ve azaları, karayolu bölge müdürü tarafından karşılanmıştır. Tortum'da konuşan İleri, *‘Türk ve Müslümanların dostu yine Türklerdir.’* sözleri üzerine alkışlanmıştır. *‘Kardeşi kardeşe düşürmek isteyenlere asla itibar vermeyiniz.’* diyen İleri, bu sözlere kulaklarınızı tıkayınız, demiştir.<sup>73</sup> Erzurum-İspir-Rize yolunun inşaa çalışmalarını görmek için geldiğini belirten İleri, 12 gündün beri Karadeniz’de on binlerce vatandaşa hitapta bulunduğunu aktarmıştır. İleri, CHP Erzurum Kongresinde konuşan 20’ye yakın CHP’li milletvekilinin konuşmalarına cevap vereceğini belirtmiştir. Seyahat intibalarını anlatacağını dile getiren İleri, Arhavili ve Hopalı vatandaşların kendisinden liman istediklerini aktarmıştır. Liman ve iskele işlerinin etüt ve projelerinin bir Hollanda şirketine ihale edilmiş olduğunu ve incelemeler sonunda neresi uygun çıkarsa limanın oraya yapılacağını söylemiştir. Muhalefetin, DP iktidarınca yapılan eserleri görmezden geldiğini, tahammül edemediğini belirterek köyüne su götürmeyen, bir metrelik yol, liman ve iskele, baraj, fabrika yapmayan, buna karşılık yol vergisi, okul mükellefiyeti, maden ocaklarında çalışma mükellefiyeti

<sup>71</sup> “Trabzon Valisinin Mektubu”, *Cumhuriyet*, S: 12258, 11 Eylül 1958, 1,5.

<sup>72</sup> “Trabzon ile Giresun Valisi Tekzip Edildi”, *Milliyet*, 18 Eylül 1958, s.1, Söz konusu tekzipte: “1. CHP Genel Sekreteri ve mebuslar Giresun’da saat 20’de karaya çıktıklarında karşılarında kendileri için hazırlanmış taksiler değil, polis cipleri buldular. Esasen il merkezi, taksi ile gidilecek kadar uzak değildi. 2. Bu ciplerden bazılarının Samsun ve Ordu plakaları taşıdığını sayın Giresun valisinin öğrenememiş olmasına ihtimal vermiyoruz.3. Giresun valisinin adedini 11 olarak gösterdiği emniyet mensuplarının hakiki adedini herhalde Emniyet Müdürü kadar sayın Giresunlular da bilmektedir. 4. Gazeteciler maalesef dövülmüşlerdir. 5. Tabanca gösterisi yapılmıştır. Mardin mebusu Şevket Dursun kendisini tartaklayan bir siviliden hüviyetini sorduğu zaman hüviyet varakası yerine tabanca namlusu ile karşılaşmıştır”, “Trabzon ile Giresun Valisi Tekzip Edildi”, *Milliyet*, S: 2300, 18 Eylül 1958, s.1, 5.

<sup>73</sup> “Sayın Tevfik İleri Şehrimizdeler”, *Doğu Ekspres*, S: 394, 13 Eylül 1958, s.1.

altında inim inim inleyen insanların karşına geçerek “*Asıl kalkınma bizim zamanımızdaydı.*” demelerinin ibretle kaydedilecek bir durum olduğunu söylemiştir. CHP’si Genel sekreterinin Erzurum’da “*Yapılan işler millete faydalı olmuyor.*” şeklindeki sözlerine temas eden İleri, millete faydalı olmayan iş ve eserlerin neler olduğu sorusunu yöneltmiştir.<sup>74</sup> İleri konuşmasında;

“Şu millete faydalı olmayan işlerimiz ve eserlerimiz hangisidir? Limanlar mı? Yoksa köy suları mı, yoksa barajlar mı, yoksa köye giden yollar mı? 4 iken 15’e çıkan şeker fabrikaları mı? Çimento fabrikaları mı? Tekstil fabrikaları mı? Zamanında sudan bir kilovat takat istihsal edemedikleri halde, şu anda senede yedi kilovat saatlik enerji istihsal eden ve 1960 yılında 13 milyar kilovat saat enerji istihsal edecek olan hidro-elektrik tesislerimiz mi? Yoksa yer altı suyunu yer üstüne çıkarıp çatlak topraklarımızı sulamak için açtırdığımız yüzlerce derin kuyu mu? Hangisi, bunları açıkça söylemeleri lazım. Yoksa bunlar bu aziz milletle alay mı ediyorlar? Ve politika sanatı bu kadar hafifliğe mütehammil midir? Bu sözleri dinleyince insan, tesadüfen de olsa bu kimselerin bir zamanlar, bu milleti nasıl idare ettiklerine hayret ediyor.” demiş ve DP iktidarı döneminde yapılan işleri anlatarak eleştirilere cevap vermiştir.<sup>75</sup>

Erzurum’da tetkiklerde bulunan Tevfik İleri, yeni inşa edilmekte olan çevre yollarını, 6 milyon lira değerindeki bölge tesislerini, açılması planlanan Atatürk Üniversitesini, yarım milyon liraya yakın masraf yapılan kız ortaokul binasını, inşasına başlanmış olan Memleket Hastanesini, şehir içinden geçen derelerin ıslah işlemlerini görerek ilgili kişilerden bilgi almıştır.<sup>76</sup> Muhalefetin iktidara eleştirilerine cevap veren İleri, radyonun iktidar lehine yalan yayın yaptığı iddiasına hangi neşriyatın yalan olduğunu sorarak kendilerinin söylediklerine yalan denilemediğini ancak “*Radyo yalan neşriyat yapıyor.*” sözleriyle vatandaşın şüphe ve tereddüde düşmesinin sağlanmak istediğini ifade etmiştir.<sup>77</sup> Zonguldak Limanı hakkında açıklamalarda bulunan Gülek, büyük masraflarla yapılan limanın ilgisizlikten kullanılamaz hâle geldiğini, gemilerin limana yanaşmadığını, iki geminin aynı anda limana giremediğini, İnebolu Limanı’nın da dolduğunu, oraya da motorların yakında giremeyeceğini ve İnebolu’nun bir plaj limanı olarak kalacağını ifade etmiştir. Uğranılan yerlerde CHP’ye karşı büyük bir bağlılık ve sevgi görüldüğünü, DP’nin Karadeniz’i kaybettiğini, bir seçim yapılırsa Karadeniz’de CHP’nin kazanacağını dile

<sup>74</sup> “Tevfik İlerinin Konuşması”, *Zafer*, S: 3255, 15 Eylül 1958, s.4.

<sup>75</sup> “Tevfik İlerinin Erzurum Konuşması: CHP Bu Memleketin Tek Bir Köyüne Su Getirmesi”, *Zafer*, S: 3255, 15 Eylül 1958, s.1.

<sup>76</sup> Tevfik İlerinin Erzurum Konuşması: CHP Bu Memleketin Tek Bir Köyüne Su Getirmesi”, *Zafer*, S: 3255, 15 Eylül 1958, s.1.

<sup>77</sup> “Tevfik İleri’nin Erzurum’daki Konuşması-4”, *Doğu Ekspres*, S: 394, 18 Eylül 1958, s.1.

getirmiştir.<sup>78</sup> Tevfik İleri, muhalefetin gelecek seçimlerde DP diye bir şey kalmayacak sözlerine de şu şekilde cevap vermiştir:

“Ben, 1950’den sonra muhalefetin baş organının günleri saydığını hatırlarım. ‘İktidara gelmemize 330 gün kaldı, 329 gün kaldı.’ diye teşbih çeker gibi sayıp dururdu. 1954 geldi, olmadı, al baştan 1957 geldi, yine olmadı. Bu söz mühim değil fakat şu söze bakın: ‘Yarın iktidardan düşerlerse alın açık dolaşabilirler mi? İşte mesele buradadır.’ demiş. Bu millete kan kusturan, bu memleketi ölüm sessizliği içinde atıl bırakan ve 1946 yılında vatandaş reylerini gasp ederek mebus ve reisicumhur olan, milletin kin ve gayzından ürkererek meclisin ön kapısından değil, arka kapısından girmeye mecbur kalan ve 1950’de iktidarımızın başvekili önüne gelip, ‘Suçlulara yakışan bir halet içinde hayatım emniyette midir?’ diyen insanlar, bu memlekette dolaşabilecekler de, sekiz senede başarılan bu mucizevi eserlerin yapıcısı bizler alın akı ile dolaşamayacak mıyız?’<sup>79</sup>

CHP Genel Sekreterinin benzin bulunamadığına dair hükûmete yönelik eleştirilerine de cevap veren İleri, ülkeye ithal edilen ve tüketilen benzin ve gaz rakamlarına ilişkin bilgi vermiştir. 1949 yılında 382 bin 800 ton gaz ve benzin ithal edilirken bu rakamın her sene artarak 1957 yılında 1 milyon 119 bin tona çıktığını, 49-50 yıllarına nazaran 3,5 misli arttığını ifade etmiştir. 1949’da tüketilen benzin ve gazın 344 bin 700 ton iken 1957 yılında tüketilen benzin ve gaz miktarı 1 milyon 193 bin tona yükseldiğini eklemiştir. Muhalefete yalan söylemenin kolay, yalanın altından kalkmanın güç olduğunu dile getiren İleri, daha sonra DP’ye yönelik diğer idealara cevap vermiştir.<sup>80</sup> CHP Genel Sekreterinin “*İktidar kredileri kesti, amma CHP’lilerin kredilerini kesti.*” sözlerine cevap vererek bunun da yalan olduğuna ancak doğru bir tarafı olduğuna temas etmiş; DP iktidarında en büyük kredileri alanların CHP’liler olduğunu, bu nedenle kredi kesilmesinden en çok onların zarar gördüğünü açıklamıştır. CHP Genel Sekreterinin DP iktidarının Irak’ta yaşanan ihtilalden korktuğu ve telaşa kapıldığı söylemlerine bunun yalan olduğunu ancak iktidarın hudutlarında meydana gelen her hadise karşısında dikkatli ve uyanık olacağını doğru olduğunu söylemiştir.<sup>81</sup> Konuşmasında üniversite özgürlüğüne dair

<sup>78</sup> “D. Parti Karadeniz’i Kaybetmiştir”, *Cumhuriyet*, S: 12254, 7 Eylül 1958, s.5, “Gülele Karadeniz Gezisinden Döndü”, *Milliyet*, S: 2989, 7 Eylül 1958, s.5.

<sup>79</sup> “Tevfik İleri’nin Konuşması”, *Zafer*, S: 3255, 15 Eylül 1958, s.4.

<sup>80</sup> “Tevfik İleri’nin Erzurum’daki Konuşması”, *Doğu Ekspres*, S: 394, 18 Eylül 1958, s.1.

<sup>81</sup> “Tevfik İleri’nin Konuşması”, *Zafer*, S: 3255, 15 Eylül 1958, s.4, Bkz. 14 Temmuz 1958 de İstanbul’da yapılacak Bağdat Paketi toplantısına katılmak üzere hazırlık yapan Irak’ta Kralı Faysal ve Başvekil Nuri Sait Paşa ani bir saldırı ile öldürülmüşlerdi. Irakta krallık sona ermiş Cumhuriyet kurulmuştu. Irak hadiselerinin istismar edilmesini önlemek ve orduda herhangi bir harekete engel olmak amacıyla Türk Kara Kuvvetleri’nde değişiklik yapıldı. 26 Ağustos 1958 de Kara Kuvvetleri Kumandanlığına Korgeneral Cemal Gürsel getirildi, Tekin Erer, *On Yılın Mücadelesi*, İstanbul 1963, s.342-343.

konuşan İleri, “*Üniversite muhtar değil diyorlar.*” söylemine üniversitede bin kadar profesör ve doçentin ancak onunun bu düşüncede olduğunu dile getirmiştir. Bu kişilerin profesör cübbesi altında kendi ihtiraslarını genç dimağlara yayarken diğerlerinin ilmî işlerle meşgul olduğunu belirtmiştir.<sup>82</sup> Tefvik İleri, Erzurumluların dakikalarca süren alkışları ve tezahüratları arasında konuşmasını şu sözlerle bitirmiştir:

Bizimle uğraşanlar, bizi yıkmaya çalışanlar, hakikatte bizimle değil, bu vatanın ve bu milletin kaderiyle oynamakta, onun parlak istikbalini yıkmaya ve boğmaya çalışmaktadırlar (Doğu Ekspres, 19 Eylül 1958:1). Hangi partiye mensup olurlarsa olsun hiçbir Türk vatandaşımın bu milletin kaderiyle oynar hale erişmesini temenni etmem. Ve böylesinin Allah tarafından ıslah edilmesini temenni ederim. CHP’si iktidara gelir mi? Gelmez mi? Allah bilir. Allah en sevdiği millet olan Türk milletinden alakasını kesip onu kaderi ile baş başa ve yüzüstü bırakmadıkça CHP’nin iktidara gelmesi bahis mevzu olamaz.<sup>83</sup>

15 Eylül 1958’de Tefvik İleri, yeniden Trabzon’a geçmiştir. “Sayın Nafia Vekilimiz Tefvik İleri Aramızda” başlıklı haberde Rize-Artvin yolu ile Erzurum’a giden Tefvik İleri’nin bu bölgelerde incelemelerde bulunup geniş halk kitlelerine hitap ettikten sonra bir önceki günün sabahı Erzurum’dan hareket ederek Yusufeli, İspir, İkizdere yolu ile gece saatlerinde Trabzon’a ulaştığı bilgisi verilmiştir. İleri’nin güzergâh boyunca büyük bir tezahüratla karşılandığı aktarılmıştır. Bakanın İyidere’de milletvekilleri, vali, belediye başkanı, DP reisleri ve haberin yer aldığı Doğu gazetesinin sahibi tarafından karşılandığı belirtilerek aynı hafta içinde Ankara’ya hava yolu ile döneceği bildirilmiştir.<sup>84</sup>

Tefvik İleri, bilhassa Erzurum-İspir-Rize yolu inşaatı ile İkizdere hidroelektrik inşaatını tetkik etmiş, İkizdere kazasında hemşerileri ile konuşmuştur. İleri, İkizdere yolunun genişletilmesini isteyen talepleri haklı bulduğunu belirtmiş, daha önce yolun kötü hâlini hatırlatarak yolu işler duruma getirmek için 20 milyon liradan fazla para harcadığının unutulmaması gerektiğini söylemiştir. İkizdere’de yapılmakta olan hidroelektrik tesisine de değinen İleri, Çamlık ve Cimil derelerinin bütün sularını 4-5 kilometre uzunluğunda tünellerle birleştiren ve asırlarca boşa akıp giden bu sudan Trabzon, Rize ve civarındaki kasabaların uzun vadeli ihtiyaçlarına cevap vermek üzere 17 bin kilovatlık bir elektrik üretecek olan ve 18 milyon liraya mal olacak olan, yüzde sekseni bitirilmiş bulunan bu inşaatı görmekten dolayı mutluluk duyduğunu dile getirmiştir. Projesi teknik üniversitenin bir doçenti tarafından

<sup>82</sup> “İleri, Üniversite Muhtariyetine Dair Konuştu”, *Milliyet*, S: 2997, 14 Eylül 1958, s.1.

<sup>83</sup> “Tefvik İleri’nin Konuşması”, *Zafer*, S: 3255, 15 Eylül 1958, s.4.

<sup>84</sup> “Sayın Nafia Vekilimiz T. İleri Aramızda”, *Doğu*, S: 1225, 15 Eylül 1958, s.1.

yapılmış olan inşaatın güç tatbikatının tamamen Türk mühendisleri tarafından yapıldığını belirtmiştir. İleri, 4-5 sene önce geldiği İkizdere ile bugünkü gördüğü İkizdere arasında büyük farklar olduğuna değinerek hükümet konağı, ortaokulu, sağlık merkezi, banka binası, gazino, oteller ve şahsa ait diğer binalarıyla gelişen İkizdere'nin kendisini şaşırttığını söylemiştir. Tevfik İleri'nin bir sonraki gün Gümüşhane ve Bayburt'a gideceği bilgisi verilmiştir.<sup>85</sup>

### **Tevfik İleri'nin Gümüşhane ve Bayburt Ziyareti**

“Karadeniz”den Notlar” başlıklı yapılan haberde Tevfik İleri'nin gezileri sırasındaki izlenimler hakkında bilgi verilmiştir. Söz konusu yazıda şunlar belirtilmiştir:

Bu arada dikkati çeken bir şey oluyordu. Vatanın en ücra köşesinde bulunan vatandaşlar zaman zaman Vekilden buldozer istiyorlardı. Bu insanlar ki ömürleri boyunca yollarını kürek ve kazma ile ve hatta mükellef amale olarak yapan kişilerdi. Ve buldozerin B'sini dahi bilmezken şimdi vekilden buldozerler, greyderler istiyor ve isimleri mükemmel bir şekilde telaffuz ediyorlardı. Zira artık onlar da biliyorlardı ki bu makineler geceli gündüzlü yeni bir vatanın yolunu çizmekteydi.<sup>86</sup>

Tevfik İleri daha sonra beraberindeki milletvekilleriyle Trabzon'dan Maçka, Hamsiköy, Zigana, Torul kaza ve nahiyelerine uğrayarak Gümüşhane'ye gelmiştir. Burada kendisini karşılayan ve tezahüratta bulunan vatandaşlara “Gümüşhane her zaman iktidarımızı destekleyen vilayetler arasındaki şerefli yerini muhafaza etmiş ve etmektedir.” demiştir. İleri, Gümüşhane Belediye Meydanı'nda kalabalık bir halk topluluğuna hitap etmiştir.<sup>87</sup>

İleri konuşmasında “Asırlarca Türk köylüsünden daima alındı fakat hiçbir zaman verilmedi. 1950'den sonradır ki ilk defa iş başına gelmiş hükümet, Türk köylüsüne sadece verdi. Su verdi, yol verdi, mektep verdi ve hiçbir şey almadı.” demiş ve kendi iktidarlara döneminde halk yararına hizmetler yapıldığını vurgulamıştır. Gümüşhane'nin her zaman DP iktidarını destekleyen vilayetler arasındaki şerefli yerini muhafaza ettiğini ifade eden İleri, konuşmasını tezahüratlar arasında tamamlayarak Bayburt'a geçmiştir. Hükümet konağı meydanını dolduran binlerce Bayburtluya hitaben konuşan İleri, Adnan

<sup>85</sup> “Trabzon'un Kavuştuğu Yeni Eserler”, *Zafer*, S: 3256, 16 Eylül 1958, s.2, Bkz. “Hangi bölgede olursa olsun istenen şeyler hükümetin programında mevcut bulunuyor ve soranlara mevzuunun durumları derhal bildiriliyordu. Bu hadise, vatandaşlar üzerinde gayet müspet intibaalar yaratıyor ve onlara her ihtiyacın devletçe ele alındığını görmenin huzurunu veriyordu. Liman, iskele, devlet ve köy yolları, dere ıslahı taşkından koruma, köprü yapımı, içme suları elektrik santralleri gibi bütün çalışmalar birer birer dile getiriliyor ve böylece vekil, vatandaşlar huzurunda hükümetin yaptığı ya da yapacağı işlerin hesabını veriyordu”, “Karadeniz”den Notlar”, *Zafer*, S: 3249, 16 Eylül 1958, s.2.

<sup>86</sup> “Karadeniz”den Notlar”, *Zafer*, S: 3256, 16 Eylül 1958, s.2.

<sup>87</sup> “Bayburt Vilayet Merkezi Oluyor”, *Zafer*, S: 3257, 17 Eylül 1958, s.1.



Menderes ile bir telefon görüşmesi yaptığını ve Menderes'in kendisine 1954'te Bayburtlulara uzun yıllardır çok arzu ettikleri Bayburt'un vilayet olmasını vadettiğini aktarmıştır. Menderes'in konuya ilişkin olarak yapılan hazırlık ve çalışmaların sona erdiği, hükûmetin Bayburt'un il olmasına yönelik kararının vatandaşlara iletilmesini istediğini aktarmıştır. Tevfik İleri'nin bu sözü meydanı dolduran binlerce Bayburtlu tarafından dakikalarca alkışlanmıştır. Tevfik İleri, sekiz seneden beri yapılan pek çok işe rağmen yapılması gereken daha birçok işin olduğuna işaret ederek asırlık ihmallerin geri bıraktığı memleketi en kısa zamanda yükseltip medeni seviyeye ulaştırmanın 1950'den sonra DP'ye nasip olduğunu söylemiştir.<sup>88</sup> Karadeniz Bölgesi ve doğu illerinde vekâleti ile ilgili tetkikler yapmak üzere 15 günlük bir geziye çıkmış olana Nafia Vekili Tevfik İleri, beraberindeki milletvekilleri ve heyetle Samsun'dan kara yolu ile Ankara'ya dönmüştür.<sup>89</sup>

### Sonuç

Türk siyasi yaşamında önemli bir yeri olan Tevfik İleri, 1950 yılında yapılan seçimler sonucunda Samsun milletvekili seçilerek siyasete adım atmıştır. Parti içinde zamanla mevkiisi yükselen İleri, Demokrat Parti'de üst düzey görevlerde bulunan isimler arasında yer almıştır. DP'nin iktidara gelmesiyle Birinci Menderes Kabinesi'nde önce ulaştırma bakanı olarak görev alan İleri'ye daha sonra Millî Eğitim Bakanlığı görevi verilmiştir. Beşinci Menderes Kabinesi'nde devlet vekili ve başvekil yardımcısı olarak yer alan Tevfik İleri, aynı kabinede Ethem Menderes'ten sonra 19 Ocak 1958'de Nafia (Bayındırlık) Bakanlığına getirilmiştir. İleri, 1958-1960 yılları arasında bayındırlık bakanlığı görevini sürdürmüştür. Bayındırlık bakanı olduğu 1958 yılının eylül ayında on beş gün sürecek olan Doğu Karadeniz Bölgesi seyahati dâhilinde İnebolu, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin ve Bayburt'u ziyaret etmiştir. İleri, ziyaret ettiği şehirlerde bakanlığını ilgilendiren konularla ilgili tetkiklerde bulunmuştur. Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yaptığı geziye İnebolu'dan başlayan İleri, gidilen bölgelerde kalabalık halk kitleleri tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Ziyaret edilen vilayetlerde DP iktidarının Doğu Karadeniz Bölgesi özelinde olmak üzere tüm Türkiye'deki sekiz yıllık icraatları anlatılmıştır. Demokrat Parti'nin son iktidar yıllarına denk gelen zaman aralığında gerçekleşen ziyaretler dikkate değer bir özellik taşımaktadır. Ülkenin siyasi, iktisadi, sosyal meselelerle meşgul olduğu bir dönemde Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yapmış olduğu bu ziyaretler iktidar ve millet ilişkilerinin durumunun tahlil edilmesi açısından önem arz etmiştir. İleri, bu geziler yoluyla halkın durumu bizzat yerinde müşahede

<sup>88</sup> "Bayburt Vilayet Oluyor", *Zafer*, S: 3257, 17 Eylül 1958, s.4.

<sup>89</sup> "Nafia Vekili İleri Ankara'ya Döndü", *Zafer*, S:3259, 19 Eylül 1958, s.1.

ederken halk da sorunlarını, isteklerini devletin en etkili makamına aracı olmadan doğrudan iletme imkânını bulmuştur. İleri, gittiği bölgelerde yaptığı konuşmalarda DP iktidarının gayesinin Türkiye’yi güçlü ve kalkınmış bir ülke hâline getirmek olduğunu aktarmıştır. Bayındırlık işleri ile ilgili inceleme ve tetkiklerde bulunarak yapılan ya da yapımı devam eden imar faaliyetlerini yerinde denetlemiştir. Tevfik İleri, Karadeniz Bölgesi’ndeki incelemeleri kapsamında Karadeniz şehirlerinin tamamını ilgilendiren liman konusuna dair bilgiler vererek devam eden projeleri yerinde kontrol etmiştir. Giresun, Ereğli ve Zonguldak limanlarının durumuna ilişkin gelişmeler halka aktarılmıştır. Karadeniz Bölgesi dışında yurdun diğer yerlerinde devam eden projelere dair bilgi verilmiştir. İleri, ziyaret ettiği şehirlerde DP’nin iktidar olduğu dönem ile DP’den önceki CHP iktidarı dönemini mukayese ederek kendi iktidarları döneminde önemli işlerin ve icraatların gerçekleştiğini vurgulamıştır. Barajlara dair de açıklamalarda bulunan İleri, Hirfanlı Barajıyla ilgili bilgi vererek barajların ülkeye olan katkılarını anlatmıştır. Samsun’daki ziyaretinde Samsun Limanı ve Samsun Havaalanı inşaatını tetkik etmiştir. Ordu sahil yolu, Rize-İspir yolu, Karadeniz sahil yoluna dair bölgede incelemelerde bulunmuştur. Tevfik İleri’nin Karadeniz ziyaretlerinin başladığı zaman aralığında Karadeniz seyahatine çıkan CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek’in DP politikalarını eleştirmesi iktidar ve muhalefet arasındaki gerilimin daha da artmasına neden olmuştur. Tevfik İleri, Karadeniz seyahati kapsamında DP ve Bayındırlık Bakanlığını eleştirenlere konuşma yaptığı yerlerde cevap vermiştir. İleri, hem mahalli hem de umumi ülke sorunları üzerine konuşmalar yapmıştır. Halkın siyasete dair nabzının tutulması açısından siyasilerin yurt içinde gerçekleştirdiği ziyaretler dikkat çekmektedir. Gidilen bölgenin siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel yapısını incelemek bakımından söz konusu ziyaretler önemli bilgiler vermektedir.

## KAYNAKLAR

### 1. Gazeteler

- “Bayındırlık Vekilinin Rize’de Söyledikleri”, *Rize’nin Sesi*, S: 2251, 12 Eylül 1958.
- “İleri, Üniversite Muhtariyetine Dair Konuştu”, *Milliyet*, S: 2997, 14 Eylül 1958.
- “Nafia Vekili Tevfik İleri’nin Rizelilere Hitabı: Her Sahada CHP’nin 27 Yıllık İcraatının Çok İlerisindeyiz” *Zafer*, S:3252, 12 Eylül 1958.
- “Sayın Hemşerimiz Nafia Vekilimiz Tevfik İleri’nin Yaptığı Konuşma”, *Çaykara*, S: 1830, 12 Eylül 1958.
- “Tevfik İleri Ordu’da Binlerce Ordulu Vatandaşa Hitap Etti”, *Zafer*, S: 3249, 9 Eylül 1958.

“Tevfik İleri'nin Erzurum'daki Konuşması”, *Doğu Ekspres*, S: 394, 18 Eylül 1958.

“Tevfik İleri'nin Erzurum'daki Konuşması-4”, *Doğu Ekspres*, S: 394, 18 Eylül 1958.

“Tevfik İlerinin Erzurum Konuşması: CHP Bu Memleketin Tek Bir Köyüne Su Getirmesi”, *Zafer*, S: 3255, 15 Eylül 1958.

“Tevfik İlerinin Sinop'ta DP Hamlelerine Dair İzahı”, *Zafer*, S:3245, 5 Eylül 1958.

“Milli Savunma Bakanı İstifa Etti”, *Akşam*, S: 14307, 20 Ocak 1958.

“Şemi Ergin İstifa Etti”, *Milliyet*, S: 2764, 20 Ocak 1958.

“Son Kabine Değişikliği Hakkında”, *Ulus*, S: 12533, 21 Ocak 1958.

“Tevfik İleri Karadeniz Seyahatine Çıkıyor”, *Zafer*, S: 3243, 3 Eylül 1958.

“V. Menderes Hükümetinde Değişiklikler”, *Cumhuriyet*, S: 12250, 3 Eylül 1958.

“Biz Yüzde Yüz Milletın Olan İlk Hükümetiz”, *Zafer*, S: 3246, 6 Eylül 1958.

“D. Parti Karadeniz'i Kaybetmiştir”, *Cumhuriyet*, S: 12254, 7 Eylül 1958.

“DP Bu Vatandı Cennet Yapacaktır”, *Zafer*, S: 3247, 7 Eylül 1958.

“Gülek Karadeniz Gezisinden Döndü”, *Milliyet*, S: 2989, 7 Eylül 1958.

“İleri, 'Allah CHP'den Razı Olsun Dedi”, *Milliyet*, S: 2989, 7 Eylül 1958.

“Tevfik İleri'nin Nasihati”, *Cumhuriyet*, S: 12254, 7 Eylül 1958.

“Tevfik İleri Sevgi İle Karşılandı”, *Zafer*, S: 3248, 8 Eylül 1958.

“Tevfik İleri Şehrimizde Bekleniyor”, *Halk*, S: 5210, 8 Eylül 1958.

“Karadeniz'den Notlar”, *Zafer*, S: 3249, 9 Eylül 1958.

“Nafia Vekili Şehrimizde”, *Zümrüt Rize*, S: 2294, 9 Eylül 1958.

“Sayın T. İleri Bugün Şehrimize Geliyor”, *Çaykara*, S: 1827, 9 Eylül 1958.

“Tevfik İleri Giresun'da”, *Zafer*, S: 3249, 9 Eylül 1958.

“Tevfik İleri'nin Nasihati”, *Cumhuriyet*, S: 12256, 9 Eylül 1958.

“Tevfik İleri'nin Ordu Konuşması”, *Zafer*, S: 3249, 9 Eylül 1958.

“N. Vekili Dün Akşam Şehrimize Geldi”, *Çaykara*, S: 1828, 10 Eylül 1958.

“Nafia Vekili Tevfik İleri Geldi”, *Hizmet*, S: 294, 10 Eylül 1958.

“Tevfik İleri Dün Geldi”, *Halk*, S: 5212, 10 Eylül 1958.

“Trabzon Valisinin Mektubu”, *Cumhuriyet*, S: 12258, 11 Eylül 1958.

“İleri, Hopa'da Gülek'e Çattı”, *Milliyet*, S: 2994, 12 Eylül 1958.

“Nafia Vekilinin Hitabı”, *Zafer*, S: 3252, 12 Eylül 1958.

“Sayın Tevfik İleri Şehrimizdeler”, *Doğu Ekspres*, S: 394, 13 Eylül 1958.

“Sayın Nafia Vekilimiz T. İleri Aramızda”, *Doğu*, S: 1225, 15 Eylül 1958.

“Tevfik İleri'nin Konuşması”, *Zafer*, S: 3255, 15 Eylül 1958.

“Karadeniz'den Notlar”, *Zafer*, S: 3256, 16 Eylül 1958.

“Trabzon'un Kavuştuğu Yeni Eserler”, *Zafer*, S: 3256, 16 Eylül 1958.

“Bayburt Vilayet Merkezi Oluyor”, *Zafer*, S: 3257, 17 Eylül 1958.

“Nafia Vekili İleri Ankara'ya Döndü”, *Zafer*, S:3259, 19 Eylül 1958.

“M. Savunma Bakanı Şemi Ergin İstifa Etti”, *Cumhuriyet*, S: 12029, 20 Ocak 1958.

“Karadeniz'in Her Yerinde Abideler Yükseliyor”, *Zafer*, S: 3244, 4 Eylül 1958.

“Trabzon ile Giresun Valisi Tekzip Edildi”, *Milliyet*, S: 2300, 18 Eylül 1958.

“Tevfik İleri Dün İnebolu’da Hararetle Karşılandı”, *Zafer*, S: 3244, 4 Eylül 1958.

“Demokrat Parti Karadeniz’i Şimdiden Kaybetmişti”, *Ulus*, S: 12722, 7 Eylül 1958.

“Tevfik İleri Trabzon’da ‘Bu vatan Bizimdir’ Dedi”, *Zafer*, S: 3251, 11 Eylül 1958.

## 2.Telif Eserler

AKIN, Rıdvan, *Gazi'den Günümüze Cumhurbaşkanlığı (1923-2007)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2009.

APUHAN, Recep Şükrü, *Öteki Menderes*, Timaş Yay., İstanbul 1996.

BOZKURT, Abdurrahman *Cumhuriyetin İkinci Eğitim Mimarı Tevfik İleri*, İdil Yay., İstanbul 2012.

BURÇAK, Rıfkı Salim, *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş (1945-1950)*, Olgaç Matbaası, Ankara 1979.

ÇONGUR, H. Rıdvan , *Büyük Türk Milliyetçisi Tevfik İleri*, Gaye Yay., Ankara 1987.

DEMİRİLİK, Sinan, *Demokrat Partililerin Anılarında Yassıda*, Gülmat Matbaacılık, İstanbul 2012.

ERER, Tekin, *On Yılın Mücadelesi*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul 1963.

ERER, Tekin, *Türkiye’de Parti Kavgaaları*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul 1963.

EROĞUL, Cem, *Demokrat Parti*, İmge Kitabevi, Ankara 1998.

*Her Yönüyle Tevfik İleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1995.

İLERİ, AKSOY, Cahide, *Babam Tevfik İleri*, Ayıldız Matbaası, Ankara 1977.

İLERİ, AKSOY, Cahide, *Tevfik İleri Yassıda ve Kayseri Günlükleri*, Ötüken Yay. İstanbul 2003.

İNSEL, Ahmet – BAYRAMOĞLU, Ali vd., *Türkiye’de Ordu*, Birikim Yay., İstanbul 2004.

KAYA, Tuba, *Tevfik İleri ve Türk Eğitim Sistemindeki Yeri*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2014.

OKUDAN, İskender, *Maarif Vekili Tevfik İleri*, Nobel Yay., Ankara 2011.

ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM IX. Dönem (1950-1954), C. VII, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay., 2006.

TOPUZ, Hıfzı, *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.

YALSIZUÇANLAR, Sadık, *Vefa Apartmanı*, Profil Yay., İstanbul 2017.

YILDIRIM ,Tahsin, *Bir Güzel İnsan Tevfik İleri*, Önder Basın Yay., İstanbul 2017.